UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Olomouc 2024 Sandra Neumanová, DiS.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

ZKUŠENOSTI KOLIZNÍCH OPATROVNÍKŮ S COCHEMSKOU PRAXÍ V SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ

Bakalářská práce

Studijní program: Sociální práce

Autorka: Sandra Neumanová, DiS.

Vedoucí práce: doc. PhDr. Helena Kubátová, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma *Zkušenosti kolizních opatrovníků s Cochemskou praxí v sociálně-právní ochraně dětí* vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu i ostatní zdroje, které jsem použila.

V Brně …… Podpis ……

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní doc. PhDr. Heleně Kubátové, Ph.D., za vedení mé bakalářské práce, cenné rady, ochotu a upřímnost. Dále děkuji všem komunikačním partnerům, bez jejichž podpory by tato práce nevznikla, a svým blízkým za trpělivost.

Anotace

Jméno a příjmení:	Sandra Neumanová, DiS.
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Studijní program:	Sociální práce
Studijní program obhajoby práce:	Sociální práce
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Helena Kubátová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Zkušenosti kolizních opatrovníků s Cochemskou praxí v sociálně-právní ochraně dětí
Anotace práce:	Tato bakalářská práce se zabývá zkušenostmi kolizních opatrovníků, pracovníků OSPOD s Cochemskou praxí. Cílem bylo zjistit, jaké zkušenosti mají kolizní opatrovníci, pracovníci OSPOD v rámci opatrovnických řízení s uplatňováním Cochemské praxe ve věcech úpravy péče o nezletilé na území Jihomoravského kraje. Teoretická část práce je zaměřena na otázky související s manželstvím, rodiči, dětmi, rozvodem, sociálně-právní ochranou dětí a interdisciplinární spoluprací. Metodologická část byla zpracována pomocí metody kvalitativního výzkumu, technikou polostrukturovaných rozhovorů. Formulace hlavní výzkumné otázky zní: Jaké zkušenosti mají kolizní opatrovníci, pracovníci OSPOD s Cochemskou praxí? Získaná kvalitativní data byla analyzována a výsledky interpretovány. Z analýzy dat vyplývá, že kolizní opatrovníci, komunikační partneři v rámci Cochemské praxe vítají podmínku soudu – společnou schůzku obou rodičů. Jako nevyhovující vidí komunikační partneři interdisciplinární spolupráci mezi nimi, soudy a zařízeními odborné pomoci, stejně jako celkové aktuální pojetí Cochemské praxe, které již není v souladu s jejími původními myšlenkami. Realitu vnímají v některých ohledech jako odlišnou.
Klíčová slova:	Rodiče, děti, rozvod, kolizní opatrovník, Cochemská praxe

Title of Thesis:	Experience of collisional guardians with the Cochem practice in social-law children protection
Annotation:	This bachelor's thesis explores the experiences of collisional guardians, authority for the social-law children protection workers with Cochem practice. The aim was to find out what experience the collisional guardians, authority for the social-law children protection workers in custody proceedings have with the application of Cochem practice in matters of regulation of care for minors in the territory of the South Moravian Region. The theoretical part of the thesis focuses on issues related to marriage, parents, children, divorce, authority for the social-law children protection and interdisciplinary cooperation. The methodological part was prepared using qualitative research method, semi-structured interview technique. The formulation of the main research question is: What experiences do conflict guardians, authority for the social-law children protection workers have with Cochem practice? The qualitative data collected was analyzed and the results interpreted. The data analysis shows that conflict guardians, communication partners in the Cochem practice welcome the court condition - joint meeting of both parents. The communication partners see the interdisciplinary cooperation between them, the courts and the professional support facilities as unsatisfactory, as well as the overall current conception of the Cochem practice, which is no longer in line with its original ideas. They perceive the reality as different in some ways.
Keywords:	Parents, children, divorce, collisional guardian, Cochem practice
Názvy příloh vázaných v práci:	Informovaný souhlas
Počet literatury a zdrojů:	45
Rozsah práce:	76 s. (114 698 znaků s mezerami)

Obsah

ÚVOD 9

1 Rodina v kontextu rodinného práva 11

1.1 Morální pojetí manželství a rodiny 11

1.2 Související vybrané právní předpisy 12

1.3 Mezinárodní rodinné právo 13

2 Rodičovský konflikt 15

2.1 Rodičovský konflikt jako bariéra mezi rodičem a dítětem 15

2.2 Odborná pomoc při řešení rodičovského konfliktu 17

3 Dítě 19

3.1 Práva dítěte 20

3.2 Nejlepší zájem dítěte versus přání dítěte 21

4 Sociálně-právní ochrana dětí 23

4.1 Duplicita ochrany dítěte 24

4.2 Kolizní opatrovník 25

5 Péče o dítě po rozvodu, rozchodu rodičů 28

5.1 Rodičovská odpovědnost 28

5.2 Participace soudu při rozhodování o výkonu péče o dítě 30

6 Cochemská praxe 34

6.1 Uvedení do tématu Cochemské praxe 34

6.2 Interdisciplinarita profesí 36

6.3 Možnosti Cochemské praxe 37

6.4 Cochemská praxe v České republice 38

7 Metodologie výzkumu ... 40

7.1 Cíl práce a výzkumné otázky ... 40

7.2 Metoda výzkumu ... 43

7.3 Metoda výběru výzkumného vzorku ... 44

7.4 Metoda získávání dat ... 44

7.5 Etika výzkumu ... 47

7.6 Průběh výzkumu ... 48

7.7 Metoda zpracování dat ... 49

7.8 Metoda analýzy dat ... 50

8 Analýza dat a interpretace výsledků ... 52

8.1 VVO 1: Jaké mají kolizní opatrovníci zkušenosti s uplatňováním CP v souvislosti s rodiči? ... 52

8.2 VVO 2: Jaké mají kolizní opatrovníci zkušenosti s uplatňováním CP v souvislosti s dětmi? ... 54

8.3 VVO 3: Jaké mají kolizní opatrovníci v rámci CP zkušenosti související s činností soudu a dalšími profesemi, s interdisciplinaritou? ... 57

8.4 VVO 4: Jaké názory mají kolizní opatrovníci na základě svých zkušeností na uplatňování CP? ... 60

8.5 HVO: Jaké zkušenosti mají kolizní opatrovníci, pracovníci OSPOD s Cochemskou praxí? ... 64

DISKUSE ... 65

ZÁVĚR ... 70

Seznam použité literatury a zdrojů ... 73

Seznam použitých zkratek ... 78

Příloha: Informovaný souhlas ... 79

ÚVOD

Sociální práce disponuje mnoha nástroji, jejichž prostřednictvím umí svým klientům poskytnout odbornou radu, pomoc, ale i podporu a ochranu. Sociálně-právní ochrana dětí je součástí sociální práce, přičemž jejím objektem je dítě, jeho nejlepší zájem, blaho. V kontextu sociálně-právní ochrany dětí se moje pozornost obrací ke koliznímu opatrovnictví. V případě, že manželství, či partnerství rodičů dítěte dospělo k rozvodu, rozchodu, je třeba chránit práva, zájmy dítěte, a to i před intervencemi rodičů samotných. Kolizní opatrovník v sociálně-právní ochraně dětí se ve své činnosti setkává s rodičovským konfliktem, který ovlivňuje celý průběh rozvodového procesu.

Cochemskou praxi, založenou na interdisciplinární spolupráci zejména opatrovnických soudů, zařízení odborné pomoci a kolizních opatrovníků, já osobně považuji za možnost, jak šetrně provést dítě rozvodovým procesem, a přitom dosáhnout pro něj co největšího prospěchu. Děti vnímám jako nejvíce ohroženou cílovou skupinu v sociální práci a Cochemskou praxi jako významného pomocníka v posilování ochrany dětí.

Cílem mé práce je zjistit, jaké zkušenosti mají kolizní opatrovníci, pracovníci sociálně-právní ochrany dětí s Cochemskou praxí v rámci opatrovnického soudního řízení, ve věcech úpravy péče o nezletilé, na území Jihomoravského kraje.

Na základě názorů odborníků se budu nejdříve věnovat tématům, jako jsou rodina, manželství, rodičovský konflikt. K dítěti se vážou jeho práva, zájmy, přání. Ty pokládám za velmi důležité a budu se jimi zabývat také. Prostor poskytnu ovšem i otázkám v souvislosti se sociálně-právní ochranou dětí, kolizním opatrovnictvím a rodičovskou odpovědností. Vše, co jsem prozatím

zmínila, tvoří teoretický základ a dále směřuje k interdisciplinární spolupráci, Cochemské praxi. Ta v ČR představuje poměrně mladou praxi. Od jedněch z přímých aktérů bych se chtěla dozvědět, jaké zkušenosti prozatím tato praxe přinesla.

Kolizní opatrovníci, komunikační partneři, budou hovořit o svých vlastních zkušenostech s Cochemskou praxí. Z důvodu možnosti vytěžení maxima detailních informací budu volit metodu kvalitativního výzkumu a techniku polostrukturovaných rozhovorů. Získaná data, zkušenosti sdílené komunikačními partnery, se stanou východiskem pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky:

Jaké zkušenosti mají kolizní opatrovníci, pracovníci OSPOD s Cochemskou praxí?

TEORETICKÁ ČÁST

1 Rodina v kontextu rodinného práva

Ambicí první kapitoly je uvedení do tématu rodinného práva. Věnovat se budu pojmům rodina a manželství, jejich ukotvení v právním řádu České republiky. Dotknu se aktuální reality evropského a mezinárodního pojetí rodinného práva.

1.1 Morální pojetí manželství a rodiny

Lenkovics (2021) říká, že manželství je víc než dohoda založená na rozumové rovnováze zájmů. Je to morální a duchovní spojenectví, zhodnocení právního pojetí manželství a rodiny. Stejně jako je každý člověk jedinečný a neopakovatelný, i závazek mezi dvěma lidmi vytváří svazek, který je rovněž jedinečný a neopakovatelný. Již děti je třeba připravovat na manželství a založení rodiny, na mateřství a otcovství, a to prostřednictvím dobrých příkladů harmonického manželství, respektive rodiny, která vytváří klid a bezpečí, v němž mohou děti prospívat. Zásady výchovy a základní hodnoty, jakými jsou trpělivost, odpuštění, věrnost či vzájemná podpora a nezištná láska, zachovávají život rodiny i lidskost jejích členů a celé společnosti.

Kopp a Skrabski (2020) se domnívají, že ve vztahu mezi dvěma lidmi a poté mezi rodiči a dětmi je podstatou manželství a rodiny životní závazek, bezpodmínečná důvěra a oddanost. Kdo je schopen takový vztah navázat, vydává se na cestu, jež vede k sebenaplnění a pozitivní kvalitě života. Úloha rodiny a manželství nebyla nikdy tak důležitá jako v moderní společnosti, a to z hlediska již zmíněné kvality života, dále rovnováhy a celkově snesitelné společenské atmosféry, s odkazem platnosti této domněnky dalším generacím.

Podle mého úsudku výše uvedení autoři staví svá tvrzení na základě lidských ctností. Ctnosti, stejně jako morální chování a jednání, já osobně v době, ve které se momentálně nachází naše společnost, považuji téměř za luxus. Od ceněných mravních vlastností se nyní odkloním. Ke ctnostnému obrazu manželství a rodiny připojím základní vybrané prvky rodinného práva hmotného, z hlediska právních předpisů, zákonů České republiky. Právo procesní prozatím nechávám stranou.

1.2 Související vybrané právní předpisy

Ze znění Ústavy České republiky, jakožto předpisu nejvyšší právní síly, vybírám článek 4, znějící: „Základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci". Skutečnost, že „každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života", je vyjádřena v článku 10, odstavci 2, dále pak „Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona", jak uvádí článek 32, odstavec 1. Oba články jsou součástí Listiny základních práv a svobod.

Občanský zákoník se věnuje v § 655 definici manželství: „Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc." Vztahy mezi rodiči a dětmi se zabývá příkladně § 855, odstavec 1: „Rodiče a dítě mají vůči sobě navzájem povinnosti a práva" a odstavec 2: „Účelem povinností a práv k dítěti je zajištění morálního a hmotného prospěchu dítěte", a to s návazností na § 857, odstavec 1: „Dítě je povinno dbát svých rodičů."

Je zde také zákon o sociálně-právní ochraně dětí, který v § 1, odstavci 1 definuje ochranu dítěte především jako:

a) ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
b) ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,

c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,
d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.

Odkazy rodinného práva vychází zejména z Ústavy České republiky, Listiny základních práv a svobod, občanského zákoníku, zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Toto odvětví práva se promítá jak do roviny práva soukromého, tak i veřejného. Pokud je vše v pořádku, ponechává soukromé právo podle svých zásad intimitu rodiny v rukou jejích členů. V případě porušení práv či povinností manželů, rodičů, dětí má veřejné právo pravomoc vymáhat uspokojování zájmů a naplňování potřeb oprávněných. Tímto způsobem tak aplikuje svoji ochrannou funkci. Nyní opustím rodinné právo v České republice a pohlédnu za její hranice.

1.3 Mezinárodní rodinné právo

Uvědomění, že institut manželství, rodiny existuje samozřejmě i za hranicemi naší republiky, stejně jako rodiče, děti, nabízí i letmý pohled evropský. Otázkou rodinného práva a jeho současnou podobou uvedenou v občanském zákoníku České republiky, se v kontextu europeizace zabývá ve svém uvažování Králíčková (2022a). Hovoří o úctě nejen k člověku samotnému, ale i k jeho soukromému a rodinnému životu. Poukazuje na myšlenku harmonizace rodinného práva v Evropě, založenou na předávání a akceptaci hodnot, čerpajících z tradice křesťanství a židovské kultury. Dodává, že harmonizace rodinného práva v Evropě je hlavní aktivitou Komise pro evropské rodinné právo. Dále autorka konstatuje spletitost nahlížení na evropské standardy, jejich přijetí jednotlivými jurisdikcemi. Mnoho evropských zemí, včetně České republiky, je součástí neustálého procesu slaďování hodnot rodinného práva

a jejich uplatňování při právních úpravách konkrétních kodexů. Podotýkám, že myšlenka Cochemské praxe, což je motiv mé práce, je právě evropského původu.

Když už jsem nastínila vazby rodinného práva v evropském rozměru, ráda bych krátce uvedla i ten globální. Ještě jednou zmíním profesorku Zdeňku Králíčkovou, jakožto členku International Society of Family Law. (Králíčková 2022b)

Tato nezávislá mezinárodní vědecká asociace se věnuje studiu, výzkumu a diskusi v oblasti rodinného práva. Jejími členy jsou odborníci z více než 50 různých zemí světa, což nabízí jedinečnou příležitost pro vytváření sítí v rámci skutečně mezinárodní komunity rodinného práva. Společnost poskytuje mezinárodní fórum pro analýzu práva, aplikovaného na rodinné vztahy (International Society of Family Law, 2023).

Je pro mě příjemné zjištění, že Česká republika má v oblasti rodinného práva svoji zástupkyni na nadnárodní úrovni.

Intencí první kapitoly bylo uvést vybrané základní ideje tématu rodinného práva, představit pojetí manželství a rodiny jak v rovině morální, tak legální. Zasadit jednotlivé související právní formulace do legislativního rámce, a v neposlední řadě také upozornit na existenci rodinného práva, nejen partikulárního, ale i univerzálního formátu.

Od možného idylického rodinného a manželského soužití se v další části své práce přesunu k méně radostným myšlenkám, o to více volajícím po osvětě. Konkrétně myšlenkám, spojeným s rodičovským konfliktem.

2 Rodičovský konflikt

Jak jsem v závěru první kapitoly předeslala, ta druhá ponese méně pozitivní motiv. Nicméně alespoň úvod pojmu optimisticky, sdílením pasáže z materiálu vydaného Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR, směřovaného k rodičům dětí:

> Rodina je přirozeným prostředím pro děti a pro jejich šťastný život a příznivý vývoj, přičemž takovou rodinou se samozřejmě rozumí dobře fungující rodina. Rodiče dětí mají prioritní a společnou odpovědnost za výchovu dětí a péči o ně, a to i v případě, že již spolu nechtějí žít jako manželé nebo jako partneři. Každý z rodičů by si měl uvědomit, že jeho dítě ke šťastnému dětství potřebuje mámu i tátu, potřebuje jejich pohlazení, vedení, ale i pokárání, potřebuje širší rodinu. Rodinněprávní vztahy jsou křehké a je třeba je pěstovat a chránit (s. 1).

Podle mého názoru by tato pasáž mohla být zařazena do textu manželského slibu všech snoubenců hodlajících uzavřít manželství. Pro sezdané i nesezdané páry, pro všechny rodiče, bych ji nechala vytesat do kamene.

2.1 Rodičovský konflikt jako bariéra mezi rodičem a dítětem

Kontrapozici k uzavírání manželství zaujímá akt rozvodu, rozchodu rodičů nezletilých dětí. Králíčková (2022c) poukazuje zejména na chování rozvádějících se manželů, které se značně projevuje i v porozvodových vztazích. Zmiňuje skutečnost, kdy nezletilé, ne plně svéprávné dítě nelze ochránit proti rozvodu, lze ho ale chránit v souvislosti s rozvodem.

Kovářová et al. (2022) upozorňuje na nepředvídatelné reakce, které rozpad rodinných vazeb může zapříčinit. Na ty se nikdo nemůže nikterak dobře předem připravit. Zasaženy jsou fyzické i duševní elementy jedinců, které formují podobu celého právního procesu. Součástí rozvodu, rozchodu rodičů bývají

velmi často komplikace různé povahy. Největší komplikaci spatřuje Kovářová v rozumem nekontrolovaných emocích rodičů.

Dvou možných, diametrálně rozdílných variant fungování rodiny po rozpadu partnerského vztahu si z hlediska soužití všímá Pastuchová (2019). Pokud jsou oba partneři schopni se domluvit a nejsou v konfliktu, nemusí nutně společně žít, a přesto budou schopni své dítě ve shodě zabezpečit v jeho potřebách. Druhou variantu představuje zachování společného soužití za cenu neustále probíhajícího konfliktu, což velmi negativně ovlivňuje naplňování role rodičů, jejich přístup není pro dítě příznivý. Na případ odděleného bydlení navážu tvrzením, které uvádí Brzobohatý et al. (2015): „Rozvodem nebo rozchodem končí manželství nebo partnerství, ale nekončí rodina. […] I když už nebudou všichni společně bydlet, neměla by se dítěti zavřít možnost mít i nadále oba rodiče." (s.85) Autoři doporučují rodičům příkladně dítě nezaplétat do vzájemných hádek a rozepří, neovlivňovat subjektivní mínění dítěte, či vinit jej z jeho kladného postoje k oběma rodičům. „Dítě není věc, není ničí majetek. Je to živá bytost, která má city, vnímá, co se děje kolem něj" (Brzobohatý et al., 2015, s. 85).

Přemítám o situacích, kdy rodiče mají vůči sobě zášť, která řídí jejich chování, konání. Dovolím si tvrdit, že si dokážu představit, jak pro ně musí být těžké se od této zášti oprostit a soustředit se na racionální, konstruktivní jednání vedoucí ke shodě. Rozpory, disharmonie, rozdílnosti, nesoulad přivedly partnery až k rozhodnutí ukončit společný vztah. Schopností nepodlehnout osobní zaujatosti ve prospěch vlastního dítěte nemusí však disponovat každý. Navzdory nepříznivým okolnostem rodičovského konfliktu existují odborníci, kteří umí rodičům pomoci potlačit jejich vzájemné antipatie. Transformaci egocentrického partnera na rodiče zaměřeného na dítě já osobně shledávám kruciálním. Přetrvávající konfliktní chování rodičů vnímám jako bariéru, možnou příčinu, stejně tak i důsledek zániku potřeby kontaktu.

V následující podkapitole se moje pozornost zaměří právě na řešení rodičovských konfliktů, respektive na profesionální asistenci.

2.2 Odborná pomoc při řešení rodičovského konfliktu

Westphalová a Šínová (2021) uvažují nad řešením rodičovského konfliktu, přičemž čerpají z obecně respektovaných tezí, ze kterých vybírám následující tři:

- Chceme-li pomoci dítěti, musíme v prvé řadě pomoci rodičům.
- Rozhodnutí o budoucím uspořádání života po rozvodu patří v prvé řadě do rukou rodičů. Je to jejich odpovědnost. Rodiče se potřebují naučit nahlížet na situaci perspektivou dítěte, hledat řešení skrze naplňování jeho potřeb.
- V situaci rozvodu jsou rodiče v krizové životní situaci. Jejich chování a reakce tomu mohou odpovídat (s. 271–272).

Autorky připomínají potřebu změny uvažování rodičů. Poukazují na úsilí docílit stavu, kdy se úvahy rodičů setkají a půjdou ruku v ruce za jediným cílem, dobrem dítěte. Dítě, o které dosud společně pečovali a měli by se na péči o něj podílet i nadále oba rodiče, se pak může stát silným motivem pro upozadění partnerských rozepří. K takovému výsledku lze podle Westphalové a Šínové (2021) dojít „jednotným přístupem všech, kdo se nějakým způsobem podílí na řešení rodičovského konfliktu“ (s. 271).

Na řešení rodičovských konfliktů se mohou podílet, jak uvádí Kovářová et al. (2022), zejména pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, advokáti, psychologové, mediátoři, terapeuti. Brzobohatý et al. (2015) konstatují, že rozhodujícím vlivem a mocí disponují soudci.

Já bych myšlenky výše uvedených autorů doplnila o svůj předpoklad, že všichni odborníci by měli být na základě svých kompetencí schopni rodičům pomoci. Každá profese má své pole působnosti, své specifické nástroje, jejichž prostřednictvím může zasahovat do vývoje situace dítěte, respektive jeho rodičů.

Než opustím názory a tvrzení obsahově zaměřené na rodiče a postoupím k dítěti, jeho právům, zájmům a přáním, nabízím stručné shrnutí kapitoly věnované rodičovskému konfliktu.

Dotkla jsem se otázky emotivního chování a jednání rozcházejících se rodičů v kontextu rodičovského konfliktu. Zmínila jsem pohledy na rodinné fungování po rozchodu rodičů a také možnost, případně potřebu odborné, profesionální pomoci cílené primárně na rodiče, sekundárně na dítě.

3 Dítě

V této kapitole obracím svoji pozornost k dítěti, k jeho právům, nejlepšímu zájmu a přání, které považuji za velmi citlivé, křehké, a přitom významné téma.

Děti v pojetí sociální práce vnímám mimo jiné také jako součást společnosti, komunity, primárních a sekundárních skupin. S jistotou si dovolím tvrdit, že děti v nás dospělých, často vyvolávají pozitivní i negativní emoce. Existuje mnoho překážek, které mohou dítěti vstoupit do jeho cesty za dospělostí. Naštěstí zde existují opatření, která společnost přijímá a respektuje, a fungují jako protektivní. Takovým vlivným protektivním opatřením na mezinárodní úrovni shledávám Úmluvu o právech dítěte. Ne každá společnost, její politické zřízení se ale k uplatňování a respektování Úmluvy o právech dítěte přihlásilo. Mezinárodní pole je v tomto ohledu nesourodé. Na důkaz své teze uvádím kritiku Khazové a Mezmura.

Nejkritičtější prvek v celosvětovém úsilí o vytvoření světa vhodného pro všechny děti shledávají Khazová a Mezmur (2019) v komplexním provádění ustanovení Úmluvy o právech dítěte. V mnoha zemích se proces jeví jako problém. Uznávají, že změna společenských postojů týkajících se místa, které má dítě jako nezávislý nositel práv v rodině zaujímat, je nejzávažnější, nejdůležitější výzvou.

V kontextu mezinárodního rodinného práva připojím ještě pro mě překvapivou skutečnost, pocházející ze státu, který není od České republiky příliš vzdálený. Je jím Irsko.

Hardingová (2019) upozorňuje na strnulou viktoriánskou dynamiku vztahu rodič–dítě. Manželské děti patří do rodiny, která požívá ústavního práva na integritu, zatímco nemanželské děti nikoli. Ústavní domněnka, že nejlepší zájem

dítěte je zajištěn setrváním v rodině, problematicky přetrvává. Zůstává relevantní jak pro soudní výklad, co je v nejlepším zájmu dítěte, tak pro soudní balancování mezi právy dítěte a jinými právy.

3.1 Práva dítěte

Kovářová et al. (2022) říkají, že práva dětí jsou zakomponována jak do právních aktů vydaných zákonodárci České republiky, tak do právních aktů internacionální povahy. Jako příklady lze uvést občanský zákoník a Úmluvu o právech dítěte. „Nejdůležitějšími dětskými právy jsou právo na rodinný život (právo žít, vyrůstat a být vychováván s biologickými rodiči) a participační práva. Participační práva dětí jsou práva na informaci o všem, co je pro dítě podstatné, a právo se k těmto věcem vyjádřit“ (s. 36).

Participační práva dítěte rozděluje Králíčková (2022e) následovně:

a) právo být informováno,
b) právo vyjádřit svůj názor a své přání,
c) právo svým názorem ovlivnit rozhodnutí,
d) právo svým názorem zcela určit rozhodnutí (s. 40).

O vztah mezi právem dítěte na informace a věkem dítěte se zajímají Kovářová et al. (2022). Podrobnější vysvětlení může poskytnout Křístek (2019), který vyhodnocuje, že děti mladší sedmi let nemají způsobilost k právnímu jednání. „Nedospělci starší 7 let a mladší 14 let jsou již způsobilí právně jednat ve věcech, které jsou výhradně k jejich prospěchu“ (s. 30). Pro mladistvé, kteří jsou starší 14 a mladší 18 let, Křístek (2019) používá označení „dospělí nezletilí“ (s. 31) a jejich svéprávnost podmiňuje absencí duševní poruchy, která by byla v tomto ohledu pro ně limitující.

S odkazem na občanský zákoník, konkrétně § 867 odst. 2, se Králíčková (2022e) opírá o „vyvratitelnou domněnku, podle které se o dítěti starším dvanácti let má

za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit […]“ (s. 40).

Podle Polišenské et al. (2019) má dítě právo vyjádřit se bez ohledu na svůj věk, avšak ten je třeba zohlednit, stejně jako jeho zralost a jeho nejlepší zájem.

3.2 Nejlepší zájem dítěte versus přání dítěte

Princip nejlepšího zájmu dítěte a jeho blaha vidí Králíčková (2022d) v oblasti rodinného práva jako stěžejní. Autorka tvrdí: „Nejlepší zájem dítěte patří do třídy neurčitých, respektive otevřených právních pojmů. […] Nejlepší zájem dítěte je třeba považovat za prvořadou, přednostní a klíčovou zásadu ve všech věcech, které se týkají dítěte, za hlavní interpretační a aplikační pravidlo“ (s. 27). Králíčková (2022d) dále předkládá myšlenku o neexistující přesné formulaci, faktickém vymezení pojmu nejlepší zájem dítěte. Konstatuje, „že nejlepším zájmem dítěte je to, co si dítě samo přeje, je-li to v souladu s jeho zdravím, psychickým a fyzickým stavem a sociální situací“ (s. 27).

Kovářová et al. (2022) se ubírají cestou úvah o nejlepším zájmu dítěte v přímých souvislostech s rodiči. Zájem dítěte v pojetí praxe podle Kovářové et al. (2022) může mít i následující charakter: „Rodiče se někdy jako na detektoru lži zaklínají nejlepším zájmem dítěte, který ovšem velmi často zaměňují za své vlastní přání a svůj pohled na věc“ (s. 86). Dodává, že podstata zájmu dítěte není zcela vyjasněná ani mezi rodiči. Každý z nich přikládá váhu některému z mnoha možných hledisek, jejichž pomocí lze zájmy dítěte konkrétněji definovat a hodnotit.

Brzobohatý et al. (2015) přicházejí s perspektivou na zlepšení orientace při řešení otázek zaměřených na nejlepší zájem dítěte, a to v podobě autorit. Jedná se zejména o pracovníky sociálně-právní ochrany dětí a soudů. Pracovníci sociálně-

právní ochrany dětí bývají dětem blíže než pracovníci justice. Nabízí se proto, že by to měli být právě oni, kdo by měli informovat: „Co vyplývá z rozhovoru s dítětem – jaká jsou jeho přání, jeho představy“ (s. 26).

Třetí kapitolu jsem zacílila na dítě. Uvedla jsem vybrané pojmy, užívané a vztažené k dítěti z oblasti rodinného práva. Byly jimi práva dítěte, nejlepší zájem dítěte a přání dítěte. Obsah kapitoly, bohaté na informace o subjektivním i objektivním postavení dítěte, ve mně vyvolal mnoho úvah. Zároveň mě utvrdil v mém zájmu o děti v situacích, kdy je zjišťován jejich názor, přání, ve jménu jejich nejlepšího zájmu, při respektu jejich participačních práv.

Jedině děti vědí, co hledají.

Antoine de Saint-Exupéry

Se slovy Exupéryho se ztotožňuji. V hledání by podle mého názoru dětem měli být nápomocni především pracovníci sociálně-právní ochrany. O podstatě, možnostech a některých limitech jejich práce bude pojednávat další kapitola mojí práce.

4 Sociálně-právní ochrana dětí

Otevírám další tematickou oblast své práce, oblast týkající se sociálně-právní ochrany dětí. Pro uvedení do souvislostí se nyní vrátím ke druhé kapitole, ve které jsem zmiňovala tvrzení Kovářové et al. (2022), že na řešení rodičovských konfliktů kromě jiných odborníků mohou participovat především pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Kornel (2022) spatřuje jako nejvýznamnější zásady pro činnost pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí zásadu ochrany zájmů dítěte a zásadu garance participačních práv dítěte. Sociálně-právní ochrana dětí je v pojetí České republiky, respektive v pojetí práva zakotvena především v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, dodává Kornel (2022). Autor upřesňuje, že se jedná o jednu „z forem ochrany dětí státem" (s. 289).

Kovářová et al. (2022) nahlížejí na primární poslání pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí jako na „optimální ochranu dětem, které bývají v důsledku rozvodu ohroženy, a stávající nepříznivé okolnosti by mohly negativně ovlivnit jejich další vývoj" (s. 59). S výrokem Kovářové et al. (2022) jsou v konsenzu i Brzobohatý et al. (2015), hovořící o ochraně dítěte, „které se nachází v epicentru rodičovského konfliktu" (s. 8).

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, § 4, odst. 1 definuje orgány výkonu této ochrany, a já vybírám příkladně krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a pověřené osoby. Jestliže však uvádím orgány sociálně-právní ochrany dětí, měla bych na tomto místě zmínit i podle mého názoru pravdivost Macelova a Křístkova (2019) závěru, „[…] že jsou to v první řadě rodiče, kdo mají právo a povinnost vykonávat ‚sociálně-právní ochranu' pro své dítě" (s. 5).

4.1 Duplicita ochrany dítěte

Výkon sociálně-právní ochrany dětí není v prostředí českého práva zcela konzistentní, jak vyplývá z následujícího Kornelova (2022) konstatování:

„[…] kolizní opatrovník pravidelně zastupuje dítě v soudních řízeních, kde má hájit právě zájmy dítěte, zároveň však funguje jako ‚prodloužená ruka´ soudu při zjišťování některých skutečností […], je aktivně legitimován k podání návrhu v některých zásadních záležitostech […] a plní úkoly ve vztahu k rodině dítěte“ (s. 290).

Dvojí provádění ochrany dítěte vnímají i Brzobohatý et al. (2015). Pracovníci sociálně-právní ochrany dětí vystupují jako zástupci dítěte a souběžně také jako odborníci poskytující poradenství rodičům, s oprávněním k zásahům za účelem řešení rozkolísaných rodinných poměrů. Za znepokojivou osobně považuji Brzobohatého et al. (2015) větu: „Pracovník sociálně-právní ochrany dětí má především chránit dítě, ale za aktuální situace je spíše mantinelem a arbitrem rodičovského konfliktu, dítě se z jeho práce stále více vytrácí“ (s. 92).

Macela a Křístek (2019) předkládají právní úpravu, odkazují k § 11 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, který hovoří o poradenské činnosti pracovníků sociálně-právní ochrany dětí a § 17 písm. a) a § 54 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí o výkonu funkce opatrovníka, tedy veřejného, procesního opatrovníka.

Pokud jsem porozuměla výše uvedenému správně, pak pracovníci sociálně-právní ochrany dětí mohou současně být jak kolizními opatrovníky, tak představiteli veřejné moci s určitými kompetencemi pro jednání, zasahování směrem do rodiny. Na základě tohoto zjištění se i já přikláním ke Kornelovu (2022) návrhu segmentovat provádění sociálně-právní ochrany dětí „[…] mezi více orgánů nebo subjektů“ (s. 290).

O tom, že se české legislativě příliš nedaří navrhovanou změnu prosadit, svědčí fakt zveřejněný v materiálu o kolizním opatrovnictví, vydaném Ministerstvem práce a sociálních věcí (2022):

K čemu novelizací zákona o SPOD nedošlo:

- nedošlo k úplnému oddělení výkonu SPOD od opatrovnictví (z organizačního hlediska),
- nedošlo ke změně vymezení opatrovnictví dle o. s. ř., z. ř. s. a OZ,
- nedošlo k omezení možnosti OSPOD vykonávat opatrovnictví (s. 4).

Osobně nabývám dojem, že téma dvojí úlohy pracovníků sociálně-právní ochrany dětí rezonuje napříč spektrem odborné veřejnosti. Alespoň na mě takto získané informace působí.

Pojem kolizní opatrovník jsem v této kapitole použila již vícekrát. Proto další podkapitolu zasvětím explicitně koliznímu opatrovníkovi. Zaměřím se na jeho procesní činnost, tedy procesní kolizní opatrovnictví.

4.2 Kolizní opatrovník

Podle Šínové (2022) se konsekvencí blízkosti rodinného práva a soudního řízení jeví být setkání mnoha nezletilých, ne plně svéprávných dětí se soudní mocí. Šínová (2022) považuje dítě za subjekt soudního řízení, za slabší stranu, kdy naplněním jeho ochrany se stává dodržení podmínky zastoupení dítěte opatrovníkem.

Za nejčastější podobu kolizního opatrovnictví v sociálně-právní ochraně dětí označují Křístek a Zárasová (2019) právě procesní kolizní opatrovnictví. Autoři dále konstatují: „O jmenování (ustanovení) opatrovníka rozhoduje soud usnesením […]“ (s. 260) a poukazují na právní realitu: „Z dikce zákona vyplývá, že pro jmenování opatrovníka je dostačující pouhá potencialita střetu zájmů.

Obecně lze říci, že kolize zájmů se předpokládá vždy, pokud jsou rodiče a dítě účastníky stejného řízení“ (s. 265).

Kovářová et al. (2022) prezentují funkci kolizního opatrovníka v soudním řízení jako výkon procesních práv účastníka řízení. V souladu s uplatňováním procesních práv podle Kovářové et al. (2022) disponuje kolizní opatrovník oprávněním legitimně být přítomen jednání, navrhovat důkazy, nahlížet do spisové dokumentace, podávat stížnosti, ve prospěch nezletilého, ne plně svéprávného dítěte může podat odvolání, zpracovává a předkládá soudu závěrečný návrh. K pojetí závěrečného návrhu se staví Brzobohatý et al. (2015) následovně:

Za nevhodnou praxi lze označit situace, kdy OSPOD využívají neutrální vyjádření ‚ponechávám na zvážení soudu'. Takové vyjádření by se mělo v závěrečném návrhu objevovat naprosto minimálně, resp. téměř nikdy. V řízení je OSPOD zástupcem dítěte a jako takový má vyjádřit především to, co je v zájmu dítěte, jaká jsou jeho přání (s. 26).

Z praktických zkušeností si dovolím citovat ještě jednu. Jedná se o subjektivní stanovisko jednoho respondenta z dotazníkového šetření, směřované od pracovníka advokacie k pracovníkům orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Pro zachycení autentičnosti uvádím původní znění Leixové (2021):

OSPOD, přestože má chránit zájmy dítěte, se většinou omezí pouze na ‚výslech´ účastníků a podání zprávy soudu. Zájem dítěte je hájen jen ve výši výživného. V mnoha případech se dokonce z jednání omluví. Kromě uvedeného pracovnicemi OSPOD jsou většinou mladé úřednice bez vlastní rodiny, bez dětí, tedy bez jakýchkoliv zkušeností, anebo postarší vyhořelé dámy před důchodem, kterým je již v podstatě vše jedno. Nechci se nikoho dotknout, existují ovšem výjimky, ale cca ze 70 % shora popsaný stav odpovídá objektivní realitě (s. 306).

Oba mnou uvedené příklady zkušeností vycházejí evidentně z praxe a jsou nepříliš lichotivé. Domnívám se však, že status quo v sociálně-právní ochraně dětí není v žádném případě tak negativní. I když existují bariéry v různých podobách, osobně v nich vidím výzvy k diskuzi, k řešení. Práce kolegů ze sféry sociálně-právní ochrany dětí si velmi vážím.

Blížím se k závěru kapitoly o sociálně-právní ochraně dětí, tudíž předkládám její rekapitulaci.

Vymezila jsem pojem sociálně-právní ochrana dětí, zasadila jej do právního rámce. Vytvořila jsem prostor pro částečnou analýzu duplicity ochrany dítěte. Můj zájem se koncentroval na procesní kolizní opatrovnictví, uvedla jsem i příklady z praxe.

Prozatím jsem se ve své práci zabývala rodiči a dětmi víceméně separátně. Nastává však okamžik, kdy pokročím dále a práva a povinnosti rodičů se s právy a povinnostmi dětí setkají v oblasti rodinného práva zahrnující výkon péče o děti v době po rozvodu rodičů, rodičovskou odpovědnost.

5 Péče o dítě po rozvodu, rozchodu rodičů

V závěru předchozí kapitoly jsem slíbila setkání rodičů s dětmi, přesněji řečeno jejich vzájemných práv a povinností, v kontextu rodičovské odpovědnosti, a z ní vyplývající péče o dítě v situaci po rozvodu, rozchodu rodičů.

Kovářová et al. (2022) vysvětlují rozdíl mezi rozvodem a rozchodem rodičů z pohledu práva tak, že nemůže být manželství s dětmi rozvedeno, dokud soud nestanoví, kdo a jakým způsobem bude zajišťovat péči o děti po rozvodu. Králíčková (2022f) považuje péči o děti ve všeobecném pojetí za nejpodstatnější zásadu rodičovské odpovědnosti.

Opět se vrátím ve své práci, konkrétně k první kapitole, kde jsem zmiňovala občanský zákoník. Na příkladech § 855 odstavců 1, 2 a § 857 odstavce 1 občanského zákoníku jsem popsala předmět uváděných paragrafů jako vzájemná práva rodičů a dětí. Na tento právní pojem navážu a blíže se budu věnovat koncepci výkonu rodičovské odpovědnosti, péči o dítě a supervizi opatrovnického soudu.

5.1 Rodičovská odpovědnost

Pro vymezení výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu, rozchodu rodičů považuji za důležité uvést nejprve právní ukotvení rodičovské odpovědnosti v občanském zákoníku, který říká:

- § 858 – Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování

jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.

- § 859 – Vyživovací povinnost a právo na výživné nejsou součástí rodičovské odpovědnosti; jejich trvání nezávisí na nabytí zletilosti ani svéprávnosti.

Přesné znění jsem použila záměrně. Jednak jsem přesvědčena o významnosti obsahu obou paragrafů a jednak se budu k obsahu paragrafů dále vyjadřovat.

Králíčková (2022f) vykládá rodičovskou odpovědnost v širší rovině jako právní a současně morální konvence. Zpráva o plnění závazků plynoucích z Úmluvy o právech dítěte (Sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte) v bodě 66. definuje okolnosti výkonu rodičovské odpovědnosti: „Rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče v souladu se zájmy dítěte a při zohlednění jeho názorů. Rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče zásadně ve vzájemné shodě“ (s. 20).

Jestliže hovořím o rodičovské odpovědnosti, pak zmíním i příspěvek Barzó (2021), poukazující na rodičovskou odpovědnost, na její hodnotu ve vztahu rodič–dítě. Všímá si podobnosti součástí rodičovské odpovědnosti napříč všemi zeměmi ve střední Evropě. Z autorkou uvedeného souhrnu příkladů rodičovské odpovědnosti jsem zjistila v případě Slovenska, Maďarska, Chorvatska, České republiky, Polska, Srbska a Slovinska totožnost výroku o právech a odpovědnosti patřících vždy oběma rodičům. Mě osobně zaujalo srbské rodinné právo. Srbští rodiče mají právo i povinnost se o své děti starat, nemohou děti ponižovat a trestat tak, aby byla urážena jejich důstojnost. Rodiče mají také povinnost chránit své děti před ponižováním a trestáním jinými lidmi.

Dovolím si malý exkurz. Při těchto slovech si uvědomuji přesah ochrany před trestáním a ponižováním v případě, kdy děti dosáhnou dospělosti a jejich rodiče seniorského věku. Životní karta se obrací a dítě může být v roli pečující osoby

vystaveno podobným požadavkům a očekáváním směrem ke svým rodičům. Rozhodujícím kritériem pro vytvoření harmonie ve vztahu mezi dětmi a rodiči, domnívám se, je ve své zákonitosti trvalý vzájemný respekt, akceptace.

Brzobohatý et al. (2015) smýšlí o rodičovské odpovědnosti z hlediska času, jako o „celoživotní odpovědnosti obou rodičů“ (s. 85) s nemožností v této odpovědnosti jednoho z rodičů bezdůvodně opomenout.

5.2 Participace soudu při rozhodování o výkonu péče o dítě

Uspořádání vztahů vůči dítěti po rozvodu rodičů se v České republice řídí kromě dalších právních aktů také zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Zmíněný zákon v § 466 vymezuje předměty řízení, o kterých rozhoduje. K tématu porozvodové péče o dítě jsem vybrala péči o nezletilé dítě, výživu nezletilého dítěte, styk s nezletilým dítětem.

Polišenská et al. (2019) vyjadřují přesvědčení o rovnocennosti práva na péči o dítě pro oba rodiče. Rozvodu manželství musí předcházet soudní rozhodnutí o péči obou rodičů o dítě, a to s přihlédnutím k jeho nejlepšímu zájmu, tvrdí Králíčková (2022c). Zajímavý já osobně shledávám názor Kovářové et al. (2022): „V právní a legislativní oblasti probíhá debata o tom, že by povinné soudní řízení o děti odpadlo v případech, kdy jsou rodiče schopni se dohodnout. Takových je dnes sice většina, ale právo na soudní řízení stále trvá“ (s. 45).

Macela a Křístek (2019) se k okolnostem rodičovské dohody vyjadřují také. Rodiče se mohou ve věcech péče o nezletilé dítě dohodnout. Dohoda rodičů nepodléhá schválení soudem, s jednou jedinou omezující klauzulí zakotvenou v § 906 občanského zákoníku. Odstavec 1 § 906 deklaruje soudní rozhodnutí o péči rodičů o dítě, které je nutné pro rozvod manželství. Odstavec 2 § 906 pokračuje informací o možnosti soudu schválit dohodu rodičů o péči

o dítě. V případě schválení dohody rodičů se Macela a Křístek (2019) ztotožňují s názorem Kovářové et al. (2022), a k tomuto projevu autoritativní soudní moci neshledávají příčinu.

Pro svoji lepší orientaci v otázce postavení soudu směrem k péči rodičů o dítě pro dobu po rozvodu sumarizuji. Pokud se rodiče o péči o dítě dohodnou a chtějí se rozvést, musí jejich dohodu schválit soud. Jestliže se rodiče o péči o dítě nedohodnou a chtějí se rozvést, pak rozhoduje autoritativně soud v zájmu dítěte. Poslední věta ve mně evokuje myšlenku předpokladu vyšší míry odvolání se proti rozsudku ze strany některého z rodičů, účastníků řízení.

Králíčková (2022f) potvrzuje právo na soudní řízení současně jako nutnou podmínku a specifikuje povinné náležitosti rodičovské dohody, jsoucí svojí podstatou shodné s mým výběrem z § 466 zákona o zvláštních řízeních soudních v úvodu této podkapitoly:

- vymezení osobní péče rodičů,
- stanovení vyživovací povinnosti rodičům k dítěti,
- úprava osobního styku s nepečujícím rodičem.

Králíčková (2022f) pokračuje uvedením možných variant výkonu osobní rodičovské péče o nezletilé, ne plně svéprávné dítě:

- individuální,
- střídavá,
- společná.

Polišenská et al. (2019) se domnívají, že soud je ve svém rozhodování povinen zohlednit pokrevní vazbu mezi dítětem a osobou, které má být svěřeno do péče, včetně jeho rodinných vztahů. Dále vzít v úvahu způsobilost pečující osoby

zabezpečit dítě v oblasti zdravého vývoje, vzdělávání, materiálních, emocionálních a dalších jistot.

Přehledně seznamují se základními principy jednotlivých možných forem péče o dítě Kovářová et al. (2022).

Individuální péče znamená svěření dítěte do výhradní péče jednoho z rodičů, přičemž druhému rodiči je stanovena výše výživného a je nastaven styk druhého rodiče s dítětem, a to buď podle dohody rodičů schválené soudem, anebo dle rozhodnutí soudu.

Péče střídavá spočívá, jak už sám název napovídá, ve střídání se v péči obou rodičů o dítě stejnou měrou. Výživné pro dítě se stanovuje případ od případu. Je příkladně závislé na výši příjmů rodičů. Na základě dohody rodičů schválené soudem nemusí však být stanoveno vůbec.

Model společné péče rodičů o dítě skýtá největší prostor pro realizaci péče o dítě jak pro rodiče, tak pro dítě samotné. Nejsou nastavena striktní pravidla. Rodiče se však musí umět na všem dohodnout.

Ve všech třech případech možného nastavení péče o dítě po rozvodu rodičů je stále zachovaná a vymahatelná rodičovská odpovědnost, stejně jako v případě nezletilého a nezaopatřeného dítěte vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti.

Na závěr Kovářová et al. (2022) přichází s nabídkou rodičovského plánu. Rodičům mohou se sestavením plánu pomoci terapeuti, mediátoři či advokáti. Do rodičovského plánu může být zapsáno vše, a to do nejmenších detailů, co by mohlo představovat v budoucnu v péči o dítě úskalí. Ať už by se jednalo o akutní, ojedinělé, či periodicky se opakující situace. Například se mohou rodiče dohodnout na praktické podobě péče o dítě, když onemocní dítě, nebo jeden z rodičů.

Do jaké míry se lze připravit na očekávané a neočekávané události v životě dítěte po dobu jeho závislosti na péči rodičů, je pro mě osobně otázka. Na život dítěte mohou působit podle mého mínění různé faktory. Kupříkladu může jít o lidský faktor v podobě přítomnosti dítěte z nového vztahu rodiče. Leixová (2021) uvádí méně tradiční pojetí rodiny, patchworkovou rodinu, ve které se zájmy dětí mohou mísit, či zaujímat recipročně antagonistický postoj.

Jelikož jsem takto vyčerpala všechna fakta, která jsem zamýšlela uvést, uzavírám kapitolu krátkou retrospektivou.

Nalézt optimální nastavení péče o dítě po rozvodu, rozchodu rodičů není dozajista jednoduché. S péčí o dítě úzce souvisí výkon rodičovské odpovědnosti. Plnění práv a povinností přikládá zákon velkou váhu. Garantuje dítěti, jako slabší straně právní ochranu, a rodiče směřujících k rozvodu, rozchodu direktivně vede k plnění jejich závazků vůči dítěti. Existují různé varianty péče o dítě, kdy jejich uvedení do praxe závisí na postoji rodičů, potažmo soudu, vždy však se zohledněním zájmu, přání dítěte. Dítě má právo na péči obou svých rodičů, rodiče mají právo i povinnost o své dítě pečovat.

Ne všichni rodiče jsou schopni dojít cíle rozvodu, rozchodu ve shodě. Při eskalaci rodičovského konfliktu mohou nastat komplikace, se kterými dokážou nejen rodičům, ale i dětem pomoci odborníci. Sociální pracovníci, mediátoři, advokáti, soudci disponují odbornými znalostmi a dovednostmi, s jejichž pomocí mohou rodičovský konflikt zmírnit či zcela odstranit.

6 Cochemská praxe

První řádky mojí práce patřily rodině a manželství v kontextu rodinného práva. Ideu harmonie rodiny a manželství jsem následně kontrovala rodičovským konfliktem, ohrožující dítě při rozvodu, rozchodu rodičů. Rozvinula jsem možná protektivní opatření ve prospěch dítěte. V závěrečné kapitole přistoupím ke sjednocení všech myšlenek, pojmů pod jedno silné heslo. Tím heslem je interdisciplinární spolupráce, inspirovaná Cochemskou praxí, pocházející od našich západních sousedů, z Německa. Promyšlená a plánovaná kooperace sociálních pracovníků, mediátorů, advokátů, soudců a dalších odborníků může pomoci činit jednotlivé kroky při řešení rodičovského konfliktu efektivnějšími. Pro dítě je podle mého mínění důležitý čas. Čím déle se celý proces rozhodování o podmínkách jeho budoucí existence protrahuje, tím déle je dítě komplexně vystaveno negativním vlivům rozmanité povahy. Nejvíce, domnívám se, dítě může trpět pocitem nejistoty. Pochybnosti, dosud nepoznané nové zkušenosti, zejména ty nepříjemné, mohou v senzitivních dětech zanechat velmi hluboký otisk. Osobně si myslím, alespoň v tomto okamžiku, že zdroje eliminace konsekvencí pro děti zraňujících událostí lze v interdisciplinární spolupráci hledat a najít.

6.1 Uvedení do tématu Cochemské praxe

Nováková et al. (2021) představují vznik Cochemské praxe jako proces, ve kterém hrálo hlavní roli vzájemné profesní poznání odborníků jednajících ve prospěch dítěte při rozvodových řízeních. Navázání kontaktů, nastavení komunikace, vzájemné naslouchání a uznání představitelů jednotlivých profesí poskytly prostor genezi nových úhlů pohledů. Začala se formovat interdisciplinární spolupráce. Společně poznali, že se mohou doplňovat,

navazovat na práci kolegů jiné odbornosti, mohou lépe cílit na společný finální zájem, dítě. Úspěšně se dařilo redukovat dobu, po kterou bylo dítě vystaveno působení rodičovského konfliktu. Soulad, vzájemné informování se při aktivním jednání konkrétních odborníků a vymezení jejich kompetencí patří mezi stěžejní body efektivní spolupráce. Nováková et al. (2021) o Cochemské praxi uvádí: „Jde o funkční řešení opatrovnických sporů, které je zaměřené na práci s rodiči s cílem naučit je komunikovat na rodičovské úrovni. Jedná se o koordinovaný proces – každá z profesí ví, kdy do řešení rodičovského konfliktu vstupuje a jak má její vstup vypadat" (s. 11).

Nováková et al. (2021) se o tvůrci Cochemské praxe, dnes již emeritním soudci a advokátovi Jürgenu Rudolphovi vyjadřuje jako o šiřiteli interdisciplinární spolupráce ve sféře opatrovnické justice nejen na německém území, ale i za hranicemi Německa.

Uvedení do tématu Cochemské praxe doplním ještě o citaci z medailonu Dr. Jürgena Rudolpha:

> V roce 1992 byl jedním z iniciátorů převratné změny v průběhu opatrovnického řízení. Byl prvním soudcem, který se odvážil změnit svůj přístup a postup práce, začít aktivně spolupracovat se zástupci všech profesí účastnících se sporu a svým jednáním a postojem skutečně naplňovat pojem „blaho dítěte". Stal se členem pracovní skupiny, která vytvořila systém interdisciplinární spolupráce, který byl později nazván Cochemskou praxí, dle místa, kde tento způsob řešení rodičovských sporů vznikl (s. 2).

Já si na osobě Dr. Jürgena Rudolpha nejvíce cením jeho profesní odvahy začít jinak myslet, jinak jednat, zahájit proces transformace.

6.2 Interdisciplinarita profesí

Šínová (2022) zahrnuje Cochemskou praxi do skupiny určitých neformalizovaných pravidel, jejíž doménou je téměř okamžité nařízené soudní jednání. Prostřednictvím interdisciplinární spolupráce všech zainteresovaných odborníků cílí na smírné řešení rodičovského konfliktu, a tedy na rychlé ukončení soudního sporu.

Brzobohatý et al. (2015) vidí úspěch interdisciplinárního pojetí také v rychlejším postupu, jelikož takto nemají rodiče mnoho příležitostí pro manévrování, své ne zcela upřímné a snad i poněkud vypočítavé chování ve svůj prospěch, ne ve prospěch vlastního dítěte.

Šínová (2022) předkládá komplexnější pojetí možných subjektů interdisciplinární spolupráce, kterými mohou být jak pracovníci soudu, tak všichni účastníci řízení a jejich zástupci, pracovníky sociálně-právní ochrany dětí nevyjímaje. Z profesního hlediska se může jednat o zástupce profesí, jako jsou například soudci opatrovnických soudů, mediátoři, sociální pracovníci – kolizní opatrovníci, advokáti, psychologové a jiní, pomáhající rodičům překonávat obtíže způsobené jejich nesváry. S apelem Kovářové et al. (2022) na zachování plné rodičovské odpovědnosti.

Velmi sympatické je mně osobně tvrzení Novákové (2019): „Sdílení zkušeností je důležité a usnadňuje práci“ (s. 28). V praxi se podle Novákové (2019) jedná zejména o nastavení pravidelnosti schůzek interdisciplinárního týmu, nastavení vnitřních pravidel pro sdílení dílčích výsledků, zastupitelnost jeho členů. Toto tvrzení, jak se osobně domnívám, lze aplikovat jak v okruhu pracovníků sociálně-právní ochrany dětí, respektive kolizních opatrovníků, tak v okruhu širší spolupráce s ostatními zainteresovanými profesemi.

6.3 Možnosti Cochemské praxe

Možnostmi, které interdisciplinární spolupráce skýtá a které zvyšují šanci na úspěšné uzavření rodičovské dohody, mohou podle Novákové et al. (2021) být:

- schůzka obou rodičů na oddělení sociálně-právní ochrany dětí,
- krátké lhůty mezi soudními jednáními,
- jiný soudní rok – neformální setkání soudce a rodičů mimo soudní síň,
- citlivý, ale zároveň autoritativní přístup k rodičům,
- důraz na zájmy a potřeby dítěte,
- sladění postupů jednotlivých profesí v rámci interdisciplinární spolupráce.

K současným pokrokovým možnostem řadí Nováková et al. (2021) mimo jiné rodičovský plán, intenzivní edukaci rodičů a různé formy informovanosti dítěte.

Ke společné schůzce obou rodičů se vrátím a použiji tvrzení Novákové (2019), kdy se jedná zejména „o odstranění nevědomosti rodičů" (s. 21). Společná schůzka za účasti obou rodičů současně „od začátku nastavuje atmosféru pro domlouvání se a vytyčuje cíl – naučit se domlouvat v zájmu svého dítěte" (s. 22).

Pomoc rodičům, oběma rodičům, cestou edukace osobně shledávám zásadní. Domnívám se, že z neznalosti mohou pramenit postoje rodičů, jež mnohdy zbytečně ohrožují dítě. Pokud jsou však seznámeni s možnostmi, jsou jim poskytnuty informace, může dojít k prvotní deeskalaci jejich konfliktu ve prospěch dítěte.

Za možnost, pojatou spíše jako výzvu, považuji i návrh Novákové (2020) na výkon funkce samostatného kolizního opatrovníka. Autorka, inspirovaná praxí z Německa, označuje samostatného kolizního opatrovníka jako SAMKO, zcela novou profesi. Odkazuje k Dr. H. Ch. Prestienovi, dnes již emeritnímu soudci

a lektorovi kolizních opatrovníků, který se zasadil o vznik této samostatné profese na poli německého opatrovnického soudnictví.

O tendencích separovat výkon kolizního opatrovnictví jsem se zmiňovala ve své práci již v podkapitole 4.1 o duplicitě ochrany dítěte. Na tuto myšlenku navážu v závěrečné podkapitole věnované Cochemské praxi v České republice.

6.4 Cochemská praxe v České republice

Podle Novákové (2020) bylo v roce 2020 cca 30 okresních soudů, které zakomponovaly do svých postupů při výkonu opatrovnického soudnictví prvky multidisciplinární spolupráce vycházející z Cochemské praxe. Při celkovém počtu okresních soudů v České republice 86 se jedná přibližně o jednu třetinu (MS ČR, 2017).

Nováková et al. (2021) uvádí:

> […] Principy Cochemské praxe nebo interdisciplinární spolupráce skutečně nejsou zcela novým know-how a řada zástupců profesí je již aplikuje. To se ovšem děje téměř vždy izolovaně, bez koordinace a spolupráce s ostatními, místně příslušnými profesemi. Pro lepší výsledky je nutná kooperace všech profesí. Nabídnout soudu platformu pro spolupráci a koordinovaný postup z pozice poradny nebo OSPOD není snadné a začít pracovat jiným způsobem není jednoduché ani pro vytížený soud. Je třeba pokusit se o změnu v místech, kde je méně dostupných služeb, chybí poradny a mediátoři. I přesto v Česku existuje několik pozitivních a motivujících příkladů Jde to (s. 44).

Výrok Novákové et al. (2021) mě motivuje k přemýšlení o tom, kdo je tedy kompetentní a mohl by podnítit změnu vedoucí ke koordinované profesní kooperaci. Ve svém přemýšlení se vrátím i k návrhu na vytvoření funkce samostatného kolizního opatrovníka, kterému mohu vyjádřit jen svoji podporu.

Dovedu si představit, že singulární fokus této pozice může být dítěti mnohem prospěšnější než ten stávající, duplicitní. Po zvážení všech skutečností nabývám dojmu, že model Cochemské praxe v podmínkách České republiky postrádá více lídrů, vůli a ochotu všech zainteresovaných institucí i jejich představitelů.

Úspěch je dítětem odvahy.

Voltaire

Přirozeně chápu, že každá změna s sebou přináší nemalé obtíže, jak z hlediska času, tak z hlediska věcného konceptu. V drtivé většině při inovativních konverzích nebývá start snadný, ale já osobně věřím v odhodlání a dosažení očekávaného cíle. Velice bych si přála, aby v budoucnu došla maximálního naplnění slova Novákové (2020): „[…] volat k zodpovědnosti především rodiče, a naopak děti zatěžovat co nejméně“ (s. 4).

Ke svému závěru se chýlí nejen poslední kapitola mé práce, ale celá její teoretická část. Stejně jako u předchozích kapitol následuje dílčí shrnutí.

Kapitolu jsem pojala jako sjednocující. Pod patronací interdisciplinární spolupráce inspirované Cochemskou praxí se setkávají tvrzení, myšlenky a názory, se kterými jsem postupně čtenáře seznamovala. Vymezila jsem interdisciplinaritu profesí, uvedla možnosti Cochemské praxe, neopomněla zmínit situaci v souvislosti s Cochemskou praxí v České republice.

EMPIRICKÁ ČÁST

7 Metodologie výzkumu

V empirické části své práce se zaměřím na metodologii výzkumu. Představím nejen cíl své práce a výzkumné otázky, ale i metody výzkumu, výběru výzkumného vzorku, získávání dat. V neposlední řadě seznámím čtenáře s etickými aspekty výzkumu, průběhem výzkumu, se zpracováním a analýzou dat.

Hendl (2017) říká: „Věda představuje způsob získávání nových poznatků a jejich organizaci. Proces získávání nových poznatků se nazývá výzkum. Empirický výzkum vychází z dat v rámci jejich kontrolovaného sběru“ (s. 29).

7.1 Cíl práce a výzkumné otázky

V širším pojetí je tématem mé práce Cochemská praxe (CP) v sociálně-právní ochraně dětí.

V užším pojetí jsem si stanovila cíl výzkumu, kterým je:

Zjistit, jaké mají kolizní opatrovníci, pracovníci OSPOD v rámci opatrovnických řízení zkušenosti s uplatňováním Cochemské praxe ve věcech úpravy péče o nezletilé na území Jihomoravského kraje.

K volbě výše uvedeného tématu a cíle mě vedla následující fakta:

- Děti osobně shledávám nejohroženější cílovou skupinou v sociální práci.
- Kolizní opatrovníky vnímám jako pracovníky, kteří mohou přispívat k ochraně dětí v rámci opatrovnických soudních řízeních ve věcech úpravy péče o nezletilé po rozvodu, rozchodu rodičů.

- Cochemskou praxi považuji za možnost, která může a umí prostřednictvím kolizního opatrovníka dětem pomáhat.
- Jihomoravský kraj jsem zvolila jednak z důvodu svého bydliště v Brně (zájem o kolizní opatrovníky na lokální úrovni) a jednak z důvodu vytvoření dostatečného prostoru pro možnost uspokojivé saturace výzkumného souboru.

Hlavní výzkumná otázka (HVO), na kterou budu hledat odpověď, zní:

Jaké zkušenosti mají kolizní opatrovníci, pracovníci OSPOD s Cochemskou praxí?

Vedlejší výzkumné otázky (VVO) jsem definovala následující:

1. **Jaké mají kolizní opatrovníci zkušenosti s uplatňováním Cochemské praxe v souvislosti s rodiči?**

K formulaci výzkumné otázky mě motivovaly tvrzení Králíčkové (2022c) o chování rozvádějících se manželů s přesahem do porozvodových vztahů a tvrzení Kovářové et al. (2022) o reakcích rodičů v průběhu právního procesu, řešení rodičovského konfliktu cestou pomoci odborníků, subjektů odborné pomoci rodičům, a to při zachování rodičovské odpovědnosti.

2. **Jaké mají kolizní opatrovníci zkušenosti s uplatňováním Cochemské praxe v souvislosti s dětmi?**

Předmětem mého zájmu prostřednictvím výzkumné otázky je zjistit zkušenosti ve spojitosti s právem dítěte vyjádřit se v návaznosti na věk, jak uvádějí

příkladně Polišenská et al. (2019), a také se dozvědět, jakou cestou se v kolizním opatrovnictví, respektive soudnictví ubírá nejlepší zájem, přání dítěte, o čemž se zmiňují například Brzobohatý et al. (2015).

3. **Jaké mají kolizní opatrovníci v rámci Cochemské praxe zkušenosti související s činností soudu a dalšími profesemi, s interdisciplinaritou?**

Výzkumnou otázkou sleduji zkušenosti kolizních opatrovníků se součinností s pracovníky soudu, především pak soudci ve věcech pojímajících rodičovskou odpovědnost a navazující dohodu rodičů o výkonu péče o dítě po rozvodu**.** Tato témata zmiňuji v teoretické části této práce, mimo jiné v souvislosti s autory Macelou a Křístkem (2019).

4. **Jaké názory mají kolizní opatrovníci na základě svých zkušeností na uplatňování Cochemské praxe?**

Názorem na uplatňování CP kolizní opatrovníci vyjadřují svoje zkušenosti, vycházející z reality. Ty se mohou týkat zejména základní myšlenky CP, kterou představují Nováková et al. (2021), dále interdisciplinární spolupráce související s procesem soudního sporu, kterému věnují pozornost Šínová (2022) a Brzobohatý et al. (2015). V neposlední řadě je očekáván úsudek kolizních opatrovníků o návrhu na funkci samostatného kolizního opatrovníka (Nováková, 2020). Srovnání výkonu kolizního opatrovnictví s využitím CP a bez využití CP je také součástí této výzkumné otázky, a to v kontextu kritérií výběru výzkumného vzorku.

Znění výzkumných otázek vybízí k využití metody kvalitativního výzkumu. Blíže možnosti výzkumu představím v následující podkapitole.

7.2 Metoda výzkumu

Podle Hendla (2017b) „rozeznáváme dva hlavní přístupy k empirickému výzkumu: kvantitativní a kvalitativní strategii. […] Kvalitativní výzkum klade důraz na podrobný popis situace a vysvětlení sociálního jednání pomocí subjektivních významů aktérů“ (s. 29–30).

Na základě výše uvedeného Hendlova (2017b) vymezení a následujících tvrzení Hricové et al. (2023) jsem pro realizaci výzkumu zvolila metodu kvalitativního sběru dat.

Hricová et al. (2023) vidí hlavní znaky kvalitativního výzkumu zejména:

- v hledání odpovědi na otázku „Proč?“, ve zjišťování důvodů,
- v použití indukce – cesty zobecňování,
- ve výstupech šetření majících podobu teorie, nebo hypotézy,
- v užití nestandardizovaných technik a metod sběru dat,
- ve velikosti výzkumného souboru, který bývá menšího charakteru – může být i jeden informant,
- ve snaze získat co nejvíce informací o konkrétním jevu a popsat ho co nejpodrobněji, přičemž výstupy nelze generalizovat na populaci,
- ve zpracování dat formou kódování,
- ve skutečnosti, že reliabilita je nízká a validita vysoká.

V kontextu kvalitativního výzkumu se Hricová et al. (2023) spíše než k hledisku reliability a validity přiklání k principu důvěryhodnosti, pravděpodobnosti, opakovaných vzorců a saturace.

7.3 Metoda výběru výzkumného vzorku

Za účelem nalezení odpovědí na své výzkumné otázky jsem využila nabídky kvalitativní výzkumu, jeho techniky účelového výběru. Tento výběr popisuje Novotná (2019) jako „[…] způsob tvorby výzkumného souboru, v jehož rámci zkoumáme jasně vymezený a daný jev u dané cílové skupiny, přičemž důležitá je právě skutečnost, že nikde jinde potřebnou informaci neseženeme“ (s. 83).

Co se týká výzkumného vzorku, pracovala jsem s těmito kritérii, která museli komunikační partneři, kolizní opatrovníci splňovat:

- mít zkušenost s Cochemskou praxí,
- mít možnost porovnat svoji práci před zavedením Cochemské praxe a po něm.

7.4 Metoda získávání dat

V přehledu metod sběru dat zmiňuje Hendl (2017c) individuální rozhovor, který v rámci kvalitativního výzkumu řadí mezi často používané. Rozhovorem, založeným na otázkách a odpovědích, získává výzkumník potřebná data o konkrétním jevu. Autor věnuje pozornost mimo jiné i přednostem osobního dotazování. Tazatel má možnost z rozhovoru vytěžit maximum, tedy jedinečnou příležitost dojít skutečně konkrétní odpovědi. Může například operativně aplikovat objasňování, korigovat neporozumění, motivovat k dalším odpovědím, detailům.

Od Hendlova (2017c) základního vymezení individuálního rozhovoru postoupím k Mišovičově (2019) segmentaci rozhovoru na strukturovaný, polostrukturovaný a nestrukturovaný. Při této polarizaci rozhovoru jsem pro svůj výzkum zvolila polostrukturovaný. Mišovič (2019) vidí

v polostrukturovaném rozhovoru možnost „[…] koncentrovat pozornost na hlavní výzkumný zájem a naplnit požadavky vytyčené cílem a výzkumnými otázkami.“ (s. 81).

Hricová et al. (2023) hovoří o tematických okruzích, se kterými výzkumníci pracují a které jsou v přímé souvislosti s výzkumnými otázkami. Benefit polostrukturovaného rozhovoru autorka spatřuje ve faktu, že „[…] tazatel může pokládané otázky upravovat s ohledem na aktuální situaci, chápání a plynutí rozhovoru.“

V následující pasáži se opět vrátím k vedlejším výzkumným otázkám, které rozvinu o konkrétní témata a otázky sledované v rozhovorech.

VVO 1: Jaké mají kolizní opatrovníci zkušenosti s uplatňováním Cochemské praxe v souvislosti s rodiči?

Téma: Vlastní zkušenost s konkrétním případem, při jehož řešení byla uplatněna Cochemská praxe, zaměřená na rodiče

Otázky v rozhovoru:

1. Vyprávějte mně prosím o nějakém případu, se kterým máte osobní zkušenost a při jehož řešení byla uplatněna CP.
2. Jaká je Vaše zkušenost s rodiči?

VVO 2: Jaké mají kolizní opatrovníci zkušenosti s uplatňováním Cochemské praxe v souvislosti s dětmi?

Téma: Vlastní zkušenost s konkrétním případem, při jehož řešení byla uplatněna Cochemská praxe, zaměřená na děti

Otázky v rozhovoru:

1. Vyprávějte mně prosím o nějakém případu, se kterým máte osobní zkušenost a při jehož řešení byla uplatněna CP.
2. Jaká je Vaše zkušenost s dětmi?

VVO 3: Jaké mají kolizní opatrovníci v rámci Cochemské praxe zkušenosti související s činností soudu a dalšími profesemi, s interdisciplinaritou?

Téma: Vlastní zkušenost v kontextu CP zaměřená na koordinaci činnosti OSPOD a opatrovnického soudu, zapojení do interdisciplinární spolupráce

Otázky v rozhovoru:

1. Jakou máte vlastní zkušenost v kontextu CP s koordinací činnosti OSPOD a opatrovnického soudu?
2. Jakou máte vlastní zkušenost v kontextu CP s interdisciplinární spoluprací?

VVO 4: Jaké názory mají kolizní opatrovníci na základě svých zkušeností na uplatňování Cochemské praxe?

Téma: Srovnání výkonu kolizního opatrovnictví v sociálně-právní ochraně dětí s využitím CP a bez jejího využití, na základě vlastní zkušenosti

1. Názor na CP, vycházející z vlastní zkušenosti

Otázky v rozhovoru:

1. Jak byste srovnal/a výkon své profese kolizního opatrovníka v sociálně-právní ochraně dětí s využitím CP a bez jejího využití na základě vlastních zkušeností?
2. Jaký je Váš názor na uplatňování CP vycházející z Vaší vlastní zkušenosti?

3. Jaký je Váš názor na funkci samostatného kolizního opatrovníka?

Při stylizaci témat a otázek jsem pracovala s obsahem teoretické části své práce, stejně jako při definici vedlejších výzkumných otázek, pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky.

7.5 Etika výzkumu

Clark et al. (2019) považuje v sociálním výzkumu za zcela zásadní etické postupy. Mohou mít mnoho různých podob. Rozvoj etického povědomí je podstatný pro proces etického posuzování, sběr dat, analýzu i jejich interpretaci. Clark et al. (2019) nabádá ke vnímání etiky během celého výzkumu, jakožto předpokladu úspěšného dokončení práce, a nabízí pět klíčových oblastí etiky v praxi, jimiž jsou:

- informovaný souhlas,
- poškození, újma,
- klamání,
- soukromí,
- anonymita a důvěryhodnost.

Mišovič (2019) potvrzuje myšlenky Clarka et al. (2019) a předkládá etické principy založené na dobrovolnosti, neškodnosti, poučeném souhlasu, zajištění anonymity a důvěryhodnosti sdělení. Mišovič (2019) konstatuje, že etickými principy jsou dotčeni jak výzkumník, tak zkoumané osoby, a závěrem dodává: „Etika výzkumu vychází z psaných i nepsaných pravidel.“ (s. 75), s odkazem na národní i nadnárodní etické kodexy pro výzkum.

Přínosným osobně shledávám následující upozornění Hricové et al. (2023):

„[…] Stejně tak můžeme anonymizovat jméno sociálního pracovníka OSPOD, ale uvedeme-li obec, ve které působí a je tam jako muž jediný, je vlastně snadno identifikovatelný. Je tedy nutno anonymizovat skutečně všechny informace, které by mohly odkrýt identitu našich informátorů. Z tohoto důvodu (ale i z dalších) se také nedoporučuje uvádět v přílohách přepisy rozhovorů v celkové podobě a rozsahu, neboť k odhalení informanta mohou vést třeba i určité specifičtější řečové obraty.“ (s. 89–90).

Hendl (2017a) připomíná snahu o dosažení rovnováhy mezi cílem výzkumníka a relevantností efektu výzkumu, přičemž prohlašuje: „Je neetické upravovat data, provádět špatnou analýzu a informovat pouze o příznivých výsledcích. Výzkumník nejlépe poslouží rozvíjení vědy, pokud odhalí ostatním všechny problémy svého výzkumu, aby se s nimi mohlo počítat v budoucnu“ (s. 62–63).

Informovaný souhlas použitý při výzkumu dokládám jako přílohu.

7.6 Průběh výzkumu

Celkem jsem oslovila:

- OSPOD působící při městských částech Brna (23 městských částí),
- OSPOD působící v Jihomoravském kraji při obcích s rozšířenou působností (20 ORP).

K rukám vedoucích celkem 43 OSPOD jsem zaslala e-mailem spolu s informovaným souhlasem a okruhem témat k rozhovoru dotaz na přítomnost kolizního opatrovníka podle kritérií pro výběr výzkumného vzorku, s prosbou o nakontaktování na tohoto pracovníka. K formě a obsahu e-mailu jsem přistupovala s velkým respektem a uvážením. Byla jsem si vědoma skutečnosti, že na základě mého písemného projevu budou vedoucí zvažovat jeho

postoupení. Z celkem 43 zaslaných e-mailů jsem postupně obdržela 12 zamítavých odpovědí, 28 zůstalo bez odpovědi, jeden vedoucí OSPOD rozeslal můj dotaz kolegům, ten však také zůstal bez odpovědi. Pouze dvě pracoviště v Jihomoravském kraji projevila vstřícnost. Celkem mně rozhovor poskytli tři kolizní opatrovníci. Jednalo se o tři ženy, sociální pracovnice, ve věku 35+, s dlouholetou praxí v oblasti kolizního opatrovnictví v sociálně-právní ochraně dětí a se zkušeností s Cochemskou praxí. Rozhovory se uskutečnily v listopadu 2023 na jejich pracovištích. Tato místa navrhli sami kolizní opatrovníci.

Pravda je, že jsem cítila zklamání nad nízkou odezvou, ale respektuji rozhodnutí všech oslovených výzkumu se neúčastnit, ať již byl důvod v nesplnění požadovaných kritérií, či zkrátka nechtěli, neměli zájem, nebo neměli co říci. Impulzu k řetězovému výběru ze strany vstřícných komunikačních partnerů jsem nevyužila. Jsem toho názoru, že pokud by ochotný komunikační partner vybízel kolegu, kolegyni k účasti na mém výzkumu, byla by tím dobrovolnost účasti potenciálního komunikačního partnera ovlivněna. Stejně tak v případě, pokud bych se na potenciálního komunikačního partnera obrátila na doporučení já. Mohl by vzniknout tlak, kdy mnou oslovený pracovník by vyhověl pouze na základě očekávání vyhovění. Tento stav bych za zcela svobodné rozhodnutí, dobrovolnou účast ve výzkumu nepovažovala.

7.7 Metoda zpracování dat

Mišovič (2019) chápe přípravu analýzy dat jednak jako byrokratický úkon a jednak jako tvořivou aktivitu při provádění analýzy. Autor zmiňuje čtyři možnosti transkripce – převedení mluveného slova do formy psaného textu. Jsou to:

- doslovná transkripce,
- kontrolovaná transkripce,
- shrnující protokol,
- selektivní protokol.

Vzhledem k Mišovičově (2019) explikaci výběru, jenž se vztahuje k tématu a cíli výzkumu, jsem se přiklonila k doslovné transkripci. „Využíváme ji v případě, že se soustředíme na obsahovou a tematickou rovinu […].“ (s. 123). V přepisu rozhovoru jsem k identifikaci zúčastněných zvolila zkratku V = výzkumník (moje osoba) a KP = komunikační partner (kolizní opatrovník), kdy číslice za zkratkou KP označuje vzestupnou řadou pořadí, ve kterém jsem rozhovory realizovala.

7.8 Metoda analýzy dat

V dalším kroku jsem se inspirovala výrokem Hricové et al. (2023), který se týká kódování, respektive kódu, a zní: „[…] jedná se vlastně o zástupný symbol připsaný dané informaci.“ (s. 133). Repetitivním pročítáním přepsaného textu, jeho úseků, postupně tyto označujeme tematicky vztažnými hesly – kódy. Po provedení kódování podle Hricové et al. (2023) následuje kategorizace, spočívající v zařazování jednotlivých kódů do výše postavených, sdružujících kategorií. Miovský (2006) chápe kódování kvalitativních dat jako nezbytnou operaci vedoucí k určování a pojmenování podstaty jednotlivých částí transkribovaného textu. Miovský (2006) radí: „Proces kódování dat vyžaduje konzistentní úroveň provádění segmentace, tj. při procesu porovnávání a hledání podobností či odlišností segmentů by měl výzkumník užívat jednotná kritéria“ (s. 210).

V případě tematické analýzy se jedná podle Braunové a Clarkeové (2006) o pružně fungující strategii, rozeznávání a rozbor témat.

Postup tematické analýzy je podle autorek následující:

- seznámení se s daty – vyžaduje se aktivní postoj výzkumníka, který pojímá čtení, hledání, tvoření, záznamy,
- generování počátečních kódů – konkretizace kategorií, sestavení přehledu kódů, vyhledávání iterativních vzorců,
- hledání témat – představuje kódové transakce, řazení kódů do témat,
- přezkoumání témat – vytyčení hranic mezi tématy, revize celého souboru dat,
- definování a pojmenování témat – témata jsou separována a pojmenována podle obsahu, ústředního motivu. Zohledňuje se jejich vzájemné propojení,
- sepsání zprávy – finální témata jsou zpracována formou závěrečné zprávy.

Tematickou analýzu osobně vnímám pro její možnosti jako nejvhodnější k vyhodnocení získaných dat. Jejím výběrem jsem vyčerpala oblasti, kterým jsem se chtěla věnovat v empirické části své práce. Za završení svého úsilí považuji následující část analytickou, zacílenou na definitivní analýzu získaných dat a jejich interpretaci.

8 Analýza dat a interpretace výsledků

Účelem této části práce je nalézt odpověď na hlavní výzkumnou otázku, a to prostřednictvím sebraných kvalitativních dat. Cestou doslovné transkripce audionahrávek rozhovorů s komunikačními partnery, následně metodou kódování a strategie tematické analýzy jsem získané informace, potřebné ke zodpovězení výzkumných otázek zpracovala, a předkládám jejich interpretaci, doplněnou podle doporučení Hricové et al. (2023) o přímé citace z transkribovaných rozhovorů.

V úvodu každého z celkově tří rozhovorů byla komunikačnímu partnerovi kladena základní otázka, uvedená v empirické části práce, týkající se vlastní zkušenosti s konkrétním případem, při jehož řešení byla uplatněna Cochemská praxe. Dva ze tří komunikačních partnerů zvolili spíše obecnější pojetí postupu, s prvky konkrétnějších příkladů, třetí zvolil aktuálně probíhající určitý případ. KP1 vyhodnotil: „[…] všechny ty případy jsou vlastně v podstatě jak přes kopírák.“ KP2 zahájil odpověď slovy „Ano, my vlastně, konkrétní případ je takový, že rodiče si podávají návrh k soudu, soud je vyzývá […]“. KP3 uvedl: „Těch případů tady teďka máme hodně […].“

Otázka na vlastní zkušenost s konkrétním případem, při jehož řešení byla uplatněna CP, se stala primárním východiskem pro zodpovězení vedlejších výzkumných otázek (VVO 1 až VVO 4), a tudíž i hlavní výzkumné otázky (HVO).

8.1 VVO 1: Jaké mají kolizní opatrovníci zkušenosti s uplatňováním CP v souvislosti s rodiči?

Z vlastních zkušeností kolizních opatrovníků vyplývá, že na rodičích záleží, jaký charakter bude celý proces týkající se úpravy poměrů k dítěti po jejich rozvodu

mít. K projednání náležitostí spojených s jednáním opatrovnického soudu na OSPOD se musí dostavit oba rodiče společně. Cílem společné schůzky rodičů je dospět k návrhu dohody o úpravě poměrů k dítěti po rozvodu. Na OSPOD, kde působí KP2, předávají kolizní opatrovníci dítěte rodičům informační leták o postupu Cochemského řízení. KP2 upozorňuje na skutečnost, že každý z rodičů může mít jinou představu o podobě dohody, a v této souvislosti dodává: „[…] my jsme tady opravdu pro dítě." Podle KP1 se společné schůzce rodiče leckdy brání, což dokládá na příkladu vyjádření matky k přítomnosti otce: „Já s ním v jedné místnosti nebudu." KP1 doplňuje: „My říkáme musíte, je to podmínka soudu a nechceme slyšet balast okolo, ale fakta, jestli jste schopni se dohodnout." Rodiče jsou tedy informováni o důvodu společné schůzky, na schůzce se společně aktivně pracuje na podobě návrhu rodičovské dohody. KP1 konstatuje: „Pokud k dohodě nedošlo, zprávu odešleme na soud s tím, ať rodiče počítají, že jim soud objedná nějakou odbornou pomoc, pokud se nedohodnou ještě během soudního jednání." KP3 poukazuje v některých případech na možnost výběru odborné pomoci rodičem i mimo jeho bydliště a je přesvědčen, že „smyslem je, aby rodiče chodili ke stejnému psychologovi, u kterého se sejdou názory matky i otce, separovaně to postrádá smysl".

Všichni tři komunikační partneři zdůrazňují, že společná schůzka rodičů a kolizních opatrovníků, pracovníků OSPOD je pouze jedna. Tento jednorázový úkon významně přispěl k redukci časové náročnosti jednání s rodiči. KP1 vysvětluje: „[…] rodiče k nám chodili každej zvlášť, vždycky na sebe čekali na chodbě, jeden na druhýho […], jeden je špatnej rodič, […] ten druhej to neslyšel […] nám říkal to stejný, ale zase ze svýho pohledu […]."

Shrnutí VVO 1

Komunikační partneři shledávají na základě svých zkušeností rodiče hybateli procesu týkajícího se úpravy poměrů k dítěti po jejich rozvodu. Kruciálním bodem je společná schůzka obou rodičů na OSPOD, která může nést různou míru vzájemné nelibosti přítomnosti jednoho, či druhého rodiče. Záleží na hloubce rodičovského konfliktu. Cílem schůzky je dosáhnout dohody rodičů. V případě neúspěchu je v rámci CP rodičům nabízena odborná pomoc. Aby splnila svůj účel, musí být ovšem rodiči správně uchopena. Účinnost odborné pomoci spočívá opět ve společné schůzce (společných schůzkách) obou rodičů s odborníkem. Odborná pomoc přichází v jeden čas na jednom místě, směrem k oběma rodičům současně. Stěžejní je ochota, či neochota rodičů ke vzájemné komunikaci a míra snahy o dohodu.

Podle Lenkovicsové (2021) manželství, rodinné soužití by mělo být harmonické, bezpečné, pro dítě prospěšné.

Jsem přesvědčena, že tomu tak skutečně bývá, rodina funguje. V případě narušení rodinné symbiózy disponuje právní řád ČR určitými nástroji, kterými chrání zájmy a potřeby oprávněných. V souladu s Ústavou ČR, Listinou základních práv a svobod ČR, zejména občanský zákoník a zákon o sociálně-právní ochraně dětí korigují cestu rodičů dítěte tak, aby i navzdory své neochotě vzájemně komunikovat a dohodnout se, nedošlo k totální zkáze dětství jejich potomka. Osobně si neumím představit, že by rodinné právo v ČR neexistovalo, nebo bylo jinak koncipováno.

8.2 VVO 2: Jaké mají kolizní opatrovníci zkušenosti s uplatňováním CP v souvislosti s dětmi?

Děti přichází na společnou schůzku s kolizním opatrovníkem se svými rodiči. V případě pracoviště KP1 je rozhovor veden nejdříve s dítětem, poté s rodiči, na

pracovišti KP2 opačně. Každé pracoviště si zvolilo jiné pořadí. Na pracovišti KP preferují kolizní opatrovníci nejprve rozhovor s dítětem, kdy se vyptávají dětí, jaké informace jim poskytli rodiče, jak se dětem aktuálně daří a jaké jsou jejich představy. Informace od dítěte předávají poté kolizní opatrovníci rodičům. Na pracovišti KP2 a KP3 upřednostňují nejdříve rozhovor s rodiči, kdy dítěti jsou následně sdělovány informace vyplývající z rozhovoru s rodiči a je zjišťován názor dítěte.

Všichni komunikační partneři se shodují na oprávněnosti podmínky schůzky v přítomnosti obou rodičů. Tato podmínka je stanovena soudem, musí být respektována. Pokud respekt ze strany některého z rodičů není, podává sociální pracovník o jeho postoji, nespolupráci zprávu opatrovnickému soudu. Během rozhovorů je kolizními opatrovníky pečlivě monitorována interakce mezi dítětem a rodiči za účelem podání co nejvíce objektivní zprávy opatrovnickému soudu. Zejména se tak děje u malých dětí, které nejsou schopny se vyjádřit, a které při jednání zůstávají s rodiči. KP2 děti rozděluje na mladší, kam zahrnuje děti z mateřských škol: „Mluvíme i se školkovým dítětem, během setkání sledujeme, na koho se obrací." Se staršími dětmi, dětmi školního věku je jednáno samostatně, bez účasti rodičů. Těmto dětem jsou informace předávány i písemně. K dítěti je přistupováno nejen jako k objektu řízení, nýbrž i jako k subjektu. Dítě je dotazováno na informace, které by mělo mít již od rodičů. Pokud nějaké chybí, jsou kolizním opatrovníkem doplněny. Je zjišťován názor dítěte, jeho přání, jelikož kolizní opatrovník názor a přání dítěte prezentuje. Kolizní opatrovník se také dítěte ptá, zda s návrhem plánu péče rodičů souhlasí. Dítě má právo být u soudu, právo nechat se zastupovat, může změnit názor. KP1 uvádí, že mnohdy děti na dotaz, zda si přejí zůstat na schůzce přítomni rozhovoru kolizního opatrovníka s rodiči, odpovídají: „Já tady být nechci, poslouchat, jak se hádají." KP3 doplňuje zkušenost o informaci z oblasti odborné pomoci, že nejen rodiče,

ale i děti mají možnost využít odborné pomoci a dětem je – na rozdíl od rodičů – poskytováno v případě potřeby více bezplatných hodin odborné pomoci.

Shrnutí VVO 2

Ze zkušeností komunikačních partnerů vychází i komunikace a přístup k dítěti. Ať už se jedná o malé dítě, které není schopno se vyjádřit, nebo starší, stále jsou to nezletilí, kteří zastoupení kolizního opatrovníka mít musí. Dítěti je kolizní opatrovník ustanoven soudem. Křístek a Zárasová (2019) považují za nejčastější formu kolizního opatrovnictví v sociálně-právní ochraně dětí procesní kolizní opatrovnictví. Důležitou roli hraje informovanost dětí ze strany kolizního opatrovníka, pokud je dítě schopno informace přijmout, rozumí jejich významu. Komunikační partneři, kolizní opatrovníci poskytují dětem podle věku možnost výběru, zda chtějí, nebo nechtějí být přítomny rozhovoru svých rodičů. Kolizní opatrovníci zjišťují přání, názor dítěte, jeho stanovisko k návrhu dohody rodičů. Dohoda rodičů by měla reflektovat názor dítěte. Kolizní opatrovník, jakožto zástupce dítěte, hájí především jeho zájmy. O výsledku jednání na OSPOD kolizní opatrovník informuje opatrovnický soud.

Skutečnost vycházející z praxe, že kolizní opatrovníci zjišťují přání, názor dítěte, je v souladu s tvrzením Brzobohatého et al. (2015). Autorský kolektiv následně smýšlí o pracovnících sociálně-právní ochrany dětí a pracovnících soudů jako o autoritách, přičemž pracovníci sociálně-právní ochrany dětí bývají dětem blíž než pracovníci justice, proto by opatrovnický soud měli informovat právě oni.

I když Brzobohatý et al. (2015) považují pracovníky soudu i sociálně-právní ochrany dětí za autority, kolizní opatrovníci se tak v rámci Cochemské praxe necítí. Tomu, jak vnímají své postavení vůči soudu kolizní opatrovníci v rámci Cochemské praxe, se ve své práci budu ještě věnovat.

8.3 VVO 3: Jaké mají kolizní opatrovníci v rámci CP zkušenosti související s činností soudu a dalšími profesemi, s interdisciplinaritou?

KP1 popisuje zkušenosti s opatrovnickými soudci v souvislosti s koordinací odborné pomoci rodičům. Na začátku fungování Cochemu byla kooperace opatrovnického soudu a OSPOD vyjasněná. Na této skutečnosti se shodují všichni komunikační partneři. Poslední rok však vnímá KP1 počínání soudu jako paskvil. Odůvodnění spočívá v postupně probíhající změně přístupů jednotlivých soudců, směřující ovšem k nejednotnosti jejich práce. Některý soudce v případě neuzavření dohody rodičů vydá usnesení o odročení soudního jednání s tím, že rodičům odbornou pomoc vybere, ale rodiče si službu musí objednat sami. Jiný soudce odbornou pomoc vybere, a jeho asistent, případně vyšší soudní úředník rodičům odbornou pomoc objedná. Další soudce, pokud vychází z návrhu dohody rodičů, ze kterého je patrné, že docílit shody bude problém, informuje OSPOD, ať na společné schůzce, pokud se rodiče skutečně nedohodnou, odbornou službu objedná pracovník OSPOD. Soudce nestanoví termín prvního soudního jednání a vyčkává. KP1: „Je to individuální, je to soudce od soudce, taky podle toho, co v tom návrhu je.“ Jedná se tak o různě dlouhé časové úseky, podle toho, kdo a kdy odbornou pomoc zprostředkovává.

Vedle této zkušenosti stojí zkušenost KP2. Ta spočívá v objednávání odborné pomoci rodičům ze strany soudu. Pokud nedojde k dohodě rodičů ani při třetím soudním jednání, soud rozhoduje na základě sebraných informací, důkazů. Během odročování prvního a druhého soudního jednání však soud rodičům poskytuje málo času na intenzivnější odbornou pomoc a kolizní opatrovník, pracovník OSPOD obdrží zprávu z odborného zařízení o výsledku často i den před nařízeným soudním jednáním.

Zkušenosti s justicí v rámci CP sdílí i KP3: „Mám zkušenost, že soudce řekne: Když se nedohodnete, rozhodnu autoritativně. A tak se rodiče dohodnou tak, aby jim to aspoň trošku vyhovovalo. Ta dohoda ale většinou nefunguje, a to je

kámen úrazu tady té Cochemské praxe u nás na soudě.“ Tři čtvrtiny soudců na tomto konkrétním soudu nejsou nakloněny CP, pouze jedna čtvrtina možnosti CP využívá. KP3 odkazuje na statistická tvrzení hovořící ve prospěch soudců. Výsledek je stěžejní – dohoda byla uzavřena, rodiče se nemohou odvolat, souhlasili. Když se rodiče nedohodnou, nechtějí se dohodnout, každý z nich brání své zájmy, názory, nemá vůli ustoupit, může celý proces trvat velmi dlouho. Soud může přistoupit k nařízení znaleckých posudků, zde ale Cochem končí. Posudky mohou trvat šest měsíců až rok, soudce několikrát nařídí odročení soudního jednání, a může tak rozhodovat i dva až tři roky.

K začátkům praktikování myšlenek CP se vrací KP1 se zkušeností spočívající v objednávání odborné pomoci rodičům kolizními opatrovníky, sjednání konkrétní odborné pomoci i termínu. V roce 2022 však nejvytěžovanější středisko odborné pomoci v regionu změnilo svůj přístup. Reagovalo tak na zvýšenou poptávku odborné pomoci. Cochemský model začal praktikovat další, středisku územně náležející opatrovnický soud. Tento soud podle KP1 realizuje CP odlišně od opatrovnického soudu příslušného pracovišti KP1. Stanovil pro nařízení prvního soudního jednání rodičům podmínku, a to absolvovat alespoň úvodní edukační přednášku. KP1 říká: „[…] navalilo se strašný kvantum těch lidí, jo tak proto to tak začalo haprovat, jo, že ty poradny, který v tom byly zapojeny, v té edukaci nestíhaly.“ Aktuálně již tedy není podmínkou společná návštěva rodičů, edukace nabyla hromadnějších rozměrů v podobě možné skupinové anonymní a obecné edukace rodičů. Jsou zde i další zařízení odborné pomoci, ta ale nejsou zahrnuta v systému Cochemu, plně nespolupracují. Vyvstal problém zajistit rodičům termín schůzky v zařízení odborné pomoci, vše se protahuje, mnohdy je možnost volného termínu odborné pomoci až po termínu nařízeného soudního jednání. Je třeba rodiče informovat o výhodách i nevýhodách jak placené, tak neplacené odborné pomoci.

S negativní zkušeností na lokální úrovni přichází i KP3: „Zkušenost se zařízením odborné pomoci je špatná – plánování termínů, zpětná vazba, zprávy. Komunikace, spolupráce je nedostačující. Zařízení rodičům nezavolá, není možné se tam dovolat, prodlužuje se doba objednávání rodičů, zprávy posílají někdy jen na soud.“ Díky projektům, které mohou zajistit částečně financování poskytování odborné pomoci, se rodičům i dětem nabízí určitý počet neplacených sezení. Počet hodin bez úhrady je omezený.

Shrnutí VVO 3

Odpovědi komunikačních partnerů jsou zaměřeny na spolupráci s opatrovnickým soudem, respektive jeho pracovníky a pracovníky zařízení odborné pomoci pro rodiče a děti. Ke spolupráci s pracovníky soudů, zejména pak soudci, se komunikační partneři vyjadřují vcelku negativně. Stejně tak prezentují svoje zkušenosti s přístupy zařízení odborné pomoci s velkými výhradami. Interdisciplinární spolupráce byla podle komunikačních partnerů, kolizních opatrovníků funkční v začátcích uplatňování CP. Postupem času však změnila svoji podobu a nyní je hodnocena jako nevyhovující. Nováková et al. (2021) považují v rámci interdisciplinární spolupráce za velmi důležitou koordinaci postupů jednotlivých profesí, pro zvyšování úspěšnosti nezbytnou. Šínová (2022) připomíná cíl interdisciplinární spolupráce, kterým je odstranit rodičovský konflikt a co nejdříve ukončit soudní spor. Teorie hovoří jasně, aktuální praxe je podle komunikačních partnerů teorii poněkud vzdálená.

8.4 VVO 4: Jaké názory mají kolizní opatrovníci na základě svých zkušeností na uplatňování CP?

V rámci dotazu na srovnání výkonu profese kolizního opatrovnictví bez využití CP a s využitím CP všichni tři komunikační partneři uvedli rozdíl v nynějším bezpodmínečném společném jednání, na které se oba rodiče musí skutečně dostavit spolu. KP1 uvádí ke stavu před zavedením CP: „Rozhovory byly s každým rodičem zvlášť, pak až dítě, strašně to trvalo, rodiče povídali, jak je ten druhý špatný rodič, balast okolo. Rozhovor trval dvě hodiny." KP2 vidí rozdíl ve zkušenosti, kdy před zavedením CP kolizní opatrovníci vykonávali sociální šetření v rodinách. Nyní šetření neprovádí, nemají k dispozici jiný zdroj informací než děti a rodiče během jediné společné schůzky na OSPOD. „Soud u Cochemského modelu směřuje k tomu, abychom byli jenom v roli opatrovníka." Tato zkušenost KP2 je i zkušeností KP3 a KP1, který říká: „Kolizák pracuje jenom s tím, co zjistí od dítěte, od rodičů, nesmí si zjišťovat informace ze školy, od doktora." Další zkušenost KP3 se zavedením CP míří do soudnictví s tím, že „při neshodách doporučíme odbornou pomoc a spis posíláme na soud, kde soudní tajemník by měl domluvit, doporučit zařízení odborné pomoci, dohodnout termín".

Na základě vlastních zkušeností vyslovují komunikační partneři svoje názory. Názor KP1 se týká CP v čase: „Tři roky Cochem fungoval, ale poslední rok skomírá. I celorepublikově si každý z toho Cochemu vybral něco a my už tomu bohužel říkáme paskvil." Velkou nespokojenost vyjadřuje KP3 s postavením a akceptací nejen kolizních opatrovníků. „Soud nebere OSPOD a zařízení odborné pomoci jako partnery. Upravili si to, jak to vyhovuje soudu, je to paskvil. Nepomáhá to ani nám, ani dětem, asi jediný spokojený je soud." KP2 shledává na základě svých zkušeností v zavedení CP přínos v tom, že rodiče, kteří chtějí dosáhnout rozvodu manželství, jsou schopni proces opatrovnického řízení zrychlit, a tedy zkrátit i dobu napětí. Někdy je však proces zrychlený příliš.

Rodiče s rozvodem spěchají, jejich rozhodnutí tak nebývají promyšlená, jsou fiktivní, chtějí, aby měli co nejdříve v rukou rozsudek o rozvodu manželství. Kolizní opatrovník může na takové dohody rodičů soud upozornit a s dohodou nesouhlasit. „Soudci ale říkají, že rodiče mají právo se rozhodnout." KP2 pokračuje a formuluje svůj názor: „Cochemský model je dobrá myšlenka, ale rodiče se snaží rodičovskou odpovědnost přehodit na OSPOD, na soud." Přitom záleží právě na rodičích, aby dohody dosáhli. Cochem by rodiče měl k dohodě vést, ale ne za ně rozhodovat. KP3 je v konsenzu s KP1 i KP2 a je toho názoru, že „Cochem je dobrá praxe, kdyby se to dělalo, jak se to dělat má. Tak, jak byl představovaný na začátku, tak mně přišel smysluplný. […] spolupráce všech, […] všichni na jedné úrovni."

Vlastní názory komunikačních partnerů se týkají i myšlenky samostatné profese kolizního opatrovníka. Z jejich sdělení vyplývá, že této inovaci by nakloněni nebyli. KP1 odůvodňuje svůj názor tvrzením: „MPSV nás tlačí k tomu, aby spis kolizního opatrovníka byl samostatný, ale my jsme zjistili, že to oddělit nejde. […] Na jediné schůzce společné nevyplyne, že je tam třeba domácí násilí. […] Že je tam domácí násilí, se dozvím od kolegyně. Takže nejedeme tunelově, některé informace si tady říkáme." V takovémto případě je třeba, aby kolizní opatrovník soudu sdělil, že například nesouhlasí s návrhem otce-agresora na střídavou péči o dítě. KP1 hovoří také o diskusi, jejímž tématem byla idea, aby kolizní opatrovnictví vykonávali advokáti. Této ideji KP1 nakloněn není, jelikož z diskuse vyplynulo, že advokáti by rozhovor s dítětem neprováděli a žádali by o tento úkon pracovníky OSPOD. KP1: „Advokáti jako samostatný kolizní opatrovník (SAMKO) nás nemohou úkolovat." Samostatné kolizní opatrovnictví by nepodporoval ani KP2: „Vidím za tím mnoho komplikací, pro toho pracovníka schizofrenní situace." A rozšiřuje svůj názor o zkušenosti spojené se spisovou dokumentací dítěte, kdy každé jednání týkající se dítěte mající různou povahu znamená nový spis. Jednotlivé dokumenty založené v jednom spisu

nemohou figurovat v tom druhém. Je důležité zachovávat relevantnost dokumentů vzhledem k povaze spisu, jejich oprávněné použití. Informace se tak vytrácí, stejně tak je obtížné sledovat časovou osu konkrétních jednání. KP2 podotýká, že soud má v tomto směru výhodu a tyto komplikace nemusí řešit, protože „soudy dělají všechno do jednoho, až do zletilosti."

Shrnutí VVO 4

Součástí této vedlejší výzkumné otázky je i srovnání, jaké změny přineslo zavedení CP na pracoviště komunikačních partnerů. Všichni se shodují na dvou markantních modifikacích. První je současná podmínka konání schůzky na OSPOD za účasti obou rodičů, tou druhou zrušení sociálního šetření v rodině dítěte za účelem získání informací a přehledu o situaci. Taková je skutečná realita. CP neposkytuje kolizním opatrovníkům možnost sociálního šetření v rodinách. Toto šetření by mělo být v kompetenci soudu. K výkonu kolizního opatrovnictví se vyjadřuje Kornel (2022) jako o souběhu procesního kolizního opatrovnictví, „prodloužené ruky soudu", pomoci rodině dítěte. Na pracovištích komunikačních partnerů směřuje výkon kolizního opatrovnictví skutečně pouze na jedinou společnou schůzku a na zastupování dítěte při soudním jednání. Důraz se klade na rodičovskou odpovědnost. Rodiče mají povinnost podle § 858 občanského zákoníku o dítě pečovat, chránit ho až do nabytí jeho plné svéprávnosti a podle Úmluvy o právech dítěte (Sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte) jednat v souladu se zájmy a názory dítěte. Rodičovskou odpovědnost by měli vykonávat výhradně ve vzájemné shodě.

Výkon rodičovské odpovědnosti, respektive uspořádání vztahů vůči dítěti pro dobu po rozvodu rodičů, řeší v ČR mimo jiné zákon o zvláštních řízeních soudních, dotýká se i občanského zákoníku. Ten podmiňuje rozvod manželství

soudním rozhodnutím o jasně vymezené péči o nezletilé dítě. Pokud se rodiče na péči o dítě jsou schopni dohodnout, soud pouze jejich dohodu schválí. Právě toto soudní schválení považují Macela a Křístek (2019) za postradatelné, stejně jako Kovářová et al. (2022), připojující informaci o probíhající odborné diskusi k tomuto tématu.

Já bych zrušení podmínky povinného soudního řízení, v případě dohody rodičů, společně s autory také podpořila. Po absolvování výzkumu, zjištění a uvědomění si, jak velmi křehké a nestabilní mohou být rodinné vazby a vztahy, bych se v zájmu dítěte, možnosti lepší vymahatelnosti, však nyní raději přiklonila k zachování stávající podmínky.

Ve dvou případech komunikační partneři připouští, že uplatňování CP v současné době již nenaplňuje její původní myšlenky jako při zavedení CP na jejich pracovišti. Oba komunikační partneři použili nezávisle na sobě výraz paskvil. Dále komunikační partneři podle svých zkušeností vyjadřují názor, spočívající v nerovném postavení mezi OSPOD, zařízením odborné pomoci a soudem, který nejen autoritativně rozhoduje, ale udává i podobu spolupráce s ostatními účastníky celého procesu. K procesu se vztahuje i další názor. Ten upozorňuje na jeho zrychlení, které má za následek ukvapená rozhodnutí rodičů, tudíž v praxi porozvodového života dítěte možnost komplikací a nefunkčních dohod. Na funkci samostatného kolizního opatrovníka nahlížejí komunikační partneři skepticky, obávají se možné újmy dítěte. Všichni tři komunikační partneři o původním pojetí CP na jejich pracovištích smýšlejí optimisticky, avšak současná praxe se od té původní odchýlila, je odlišná. Na úspěšnost CP mají rozhodující vliv soudci. Proto na některých soudech má výkon CP lepší výsledky, na jiných se daří CP méně.

Informace, zásadní pro zodpovězení HVO byly prezentovány. Mohu tedy přistoupit k interpretaci odpovědi, kterou jsem zakomponovala do diskusní části.

8.5 HVO: Jaké zkušenosti mají kolizní opatrovníci, pracovníci OSPOD s Cochemskou praxí?

Komunikační partneři v úvodu svého projevu přistoupili k vlastní zkušenosti s konkrétním případem, při kterém byla uplatněna Cochemská praxe různě. Zazněla zkušenost s velkou mírou podobnosti všech případů, s postupem v rámci opatrovnického řízení a s aktuální zvýšenou kvantitou opatrovnických případů.

Kolizní opatrovníci vyjadřovali svoje osobní zkušenosti s rozvádějícími se rodiči, zkušenosti s dětmi. Na úrovni interdisciplinární spolupráce nechali nahlédnout do procesu součinnosti s opatrovnickými soudy a zařízeními odborné pomoci. Prezentovali své názory na výkon funkce samostatného kolizního opatrovníka, svá stanoviska k aktuálnímu, celkovému pojetí CP na jejich pracovištích.

Jaké konkrétní zkušenosti mají kolizní opatrovníci, pracovníci OSPOD s CP, rozvinu v následující diskusi.

DISKUSE

Cílem mé práce bylo zjistit, jaké zkušenosti mají kolizní opatrovníci, pracovníci sociálně-právní ochrany dětí s uplatňováním CP. Cestou rozhovorů s komunikačními partnery došlo k získání potřebných kvalitativních dat, která se stala východiskem pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky. Prostřednictvím rozhovorů s komunikačními partnery jsem postupně získávala informace o jejich vlastních, konkrétních zkušenostech, které saturují odpovědi nejprve na úrovni vedlejších výzkumných otázek a současně utváří charakter odpovědi na výzkumnou otázku hlavní.

S rozvádějícími se rodiči mají kolizní opatrovníci nemalé zkušenosti. Významným, komunikačními partnery uváděným faktorem bývá přítomný rodičovský konflikt, ovlivňující chování a jednání rodičů, při sjednávání podmínek rodičovské dohody. Kolizní opatrovníky zajímá, zda jsou rodiče schopni se dohodnout, či nikoli, přičemž vždy stojí na straně dítěte. Tuto zkušenost podporuje výrok Westphalové a Šínové (2021) o důležitosti mírnění rodičovských neshod a upřednostnění zájmu nezletilého dítěte. Podporuje ji i výrok Králíčkové (2022c) o potřebě ochrany dítěte před samotnými rodiči v rozvodových rozepřích, souvisejících s opatrovnickým řízením. Společná schůzka, ke které rodiče s podmínkou přítomnosti jich obou současně vyzývá soud, probíhá na OSPOD, pod vedením kolizního opatrovníka, a je pouze jedna. Společnou schůzku komunikační partneři zdůrazňují rodičům v rámci CP ve smyslu její unikátnosti. Co se v zájmu dítěte nepodaří dohodnout tady a teď, je většinou směrováno k odborné pomoci. Společnou schůzku rodičů zmiňují Nováková et al. (2021) jako příležitost eliminovat neinformovanost rodičů. Společná schůzka také poskytuje prostor pro vzájemné domlouvání se, jak uvádí Nováková (2019). Zkušenosti kolizních opatrovníků teorii společné schůzky i jejího poslání potvrzují.

Ke společné schůzce na oddělení sociálně-právní ochrany dětí se váže i zkušenost komunikačních partnerů s dětmi. Nezletilé děti na společnou schůzku přichází současně s rodiči. Kolizní opatrovníci v rámci schůzky dítě informují, poskytují mu bezpečný prostor pro vyjádření, respektují jeho rozhodnutí o přítomnosti při rozhovoru s rodiči, zjišťují jeho názor, přání. Následně jeho názory prezentují, jsou jeho zástupci v opatrovnickém řízení, naplňují tak práva dětí, o kterých hovoří Králíčková (2022e). Zkušenost kolizních opatrovníků, komunikačních partnerů se váže i k věku nezletilých dětí. Praxi, že i dítě navštěvující mateřskou školu je schopno a má právo rozhovoru, potvrzuje Polišenská (2019), avšak s přihlédnutím k míře jeho zralosti. Pokud dítě není schopno se vyjádřit, upínají kolizní opatrovníci svoji pozornost zejména na neverbální interakci mezi dítětem a rodiči, za účelem co nejlépe vystihnout a popsat ve zprávě situaci opatrovnickému soudu. Zkušenost ve spojení s poskytováním odborné pomoci dětem má charakter nabídky více bezplatných hodin nezletilým.

Zkušenosti komunikačních partnerů související s činností soudu ve věcech úpravy péče, výživy a styku s nezletilým dítětem po rozvodu rodičů jsou prezentovány jako nejednotný přístup soudců, soudních úředníků. Dva komentáře kolizních opatrovníků označují konání soudů na základě svých zkušeností a nezávisle na sobě stejným termínem paskvil. Podle Králíčkové (2022c) je pro samotný rozvod rodičů nutné nastavit péči obou rodičů pro dobu po rozvodu. Kolizní opatrovníci se tak setkávají s rodiči, kteří čelí autoritativnímu rozhodnutí soudců, termínům soudních jednání, souhlasí s ne zcela promyšlenou dohodou, která se ale následně v praxi rodinného života stává nefunkční. Šínová (2022) hovoří o rychlém ukončení soudního sporu pomocí CP. Zkušenosti kolizních opatrovníků vypovídají v některých případech o nepřiměřené rychlosti.

Velkým tématem jsou pro kolizní opatrovníky zkušenosti se spoluprací se soudem a zařízeními odborné pomoci. Jednak z hlediska času (soudem

sjednávané termíny schůzek a s nimi související časová dostupnost zařízení odborné pomoci) a jednak z hlediska komunikace mezi odborným zařízením, soudem a kolizním opatrovníkem. K oběma hlediskům se komunikační partneři vyjadřovali s výhradami. Odkazovali k období zavádění CP v jejich lokalitě, kdy vnímali její přínosy kladně. V poslední době se přístupy soudců i pracovníků zařízení odborné pomoci změnily negativním směrem. Nováková et al. (2021) se o CP vyjadřují jako o spolupráci profesí, kdy každý odborník ví, kdy a jakým způsobem do procesu vstupuje. Taková je teorie. Komunikační partneři mají praktické zkušenosti, které se od ideálu teorie odklání. Nelibost vyvolává zejména zkušenost s nerovným postavením. Postrádají ze strany soudu akceptaci rovnocenného postavení v rámci interdisciplinární spolupráce.

Pozitivně laděnou zkušenost měli komunikační partneři při srovnání výkonu své profese kolizního opatrovníka s využitím prvků CP a bez ní se společnou schůzkou rodičů na OSPOD, o jejím přínosu jsem se již zmínila. Oproti tomu však stojí skutečnost, že zdrojem veškerých informací, které kolizní opatrovník potřebuje získat, jsou rodiče a děti, a to pouze během jediné schůzky. Kolizní opatrovníci si nemohou zjišťovat informace z jiných zdrojů, jak tomu bylo dříve.

V kolizi se nachází návrh Novákové (2020) na výkon funkce samostatného kolizního opatrovníka (SAMKO), se kterým jsem se, mimochodem, ztotožnila i já, a zkušenosti komunikačních partnerů. Uvedení partneři se této myšlence brání s obavami, že úplné oddělení, samostatný výkon kolizního opatrovnictví, by mohlo pro dítě znamenat ohrožení například v podobě neodhalené přítomnosti domácího násilí a rodiče domáhajícího se individuální péče o nezletilé dítě jako agresora.

Ze zkušeností komunikačních partnerů, kolizních opatrovníků pracujících v režimu CP vyplývá, že celkové pojetí není aktuálně zcela v souladu s jejími výchozími tezemi a realita je v mnoha aspektech odlišná. Interdisciplinární spolupráce není sladěná. Pracovníci zařízení poskytujících odbornou pomoc

rodičům a dětem, zejména pak soudci a soudní úředníci opatrovnických soudů, zasahují do procesu podle svých kompetencí, pravomocí a možností, vytváří tak disharmonické prostředí, ve kterém by mělo docházet k finální podobě funkční rodičovské dohody.

Výstupy z rozhovorů s komunikačními partnery, kolizními opatrovníky jsem interpretovala. Během výzkumu vyšla najevo skutečnost, že ze šesti okresních a jednoho městského soudu v Jihomoravském kraji, CP realizují tři. Jak jsem již uvedla v analytické části své práce, oslovila jsem celkem 43 vedoucích OSPOD, z čehož 27 vedoucích neodpovědělo. S jednou z vedoucích OSPOD jsem navázala telefonický kontakt. Přislíbila, že bude informovat své kolegyně o možnosti podílet se na výzkumu. Věřím, že dotyčná vedoucí takto učinila, nicméně zájem neprojevila žádná z jejích kolegyň. O důvodech 27, respektive 28 pracovišť OSPOD, jež nereagovala, mohu pouze spekulovat. Mohl jím být fakt, že na jejich pracovišti skutečně žádný sociální pracovník podle zadaných kritérií nebyl a vedoucí pouze neodeslal zamítavou odpověď. Mohlo se jednat i o variantu, kdy na pracovišti takový pracovník byl, ale nebyl ochoten, nechtěl poskytnout rozhovor a zamítavá odpověď nebyla opět jen odeslána. O to více si vážím ochoty tří komunikačních partnerů, kteří byli vstřícní a podpořili můj výzkum. Očekávala jsem, že v otázce CP bude zájem kolizních opatrovníků podělit se o své zkušenosti mnohem větší. K naplnění mého očekávání nedošlo.

Z realizovaného výzkumu vyplynulo, že interdisciplinární spolupráce na pracovištích komunikačních partnerů je odlišná od původního nastavení. Úpadek vnímají kolizní opatrovníci jednak ve špatné interdisciplinární spolupráci a jednak v individuálních přístupech jednotlivých pracovníků opatrovnických soudů, soudců.

Svoji práci, výsledky výzkumu, bych chtěla poskytnout sociálním pracovníkům, kolizním opatrovníkům, zprostředkovat tak sdílení zkušeností. I když zcela

nepatrně, ale přece jen přispět k jejich informovanosti. Ve sdílení zkušeností osobně vidím obecně významný zdroj k rozvoji, zlepšení, změně.

Práce, kterou předkládám, je mojí první výzkumnou zkušeností. Výsledky, jichž se mi podařilo výzkumem dosáhnout, z mého pohledu vyhověly požadavku, odpověděly na hlavní výzkumnou otázku. Z pohledu komunikačních partnerů by se výsledky výzkumu mohly v mnoha ohledech jevit znepokojivě. Odpovědi kolizních opatrovníků mohou inspirovat případného výzkumníka k pokračování, navázání na můj výzkum.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsem se zabývala zkušenostmi kolizních opatrovníků s CP v sociálně-právní ochraně dětí. Cílem mé práce bylo zjistit, jaké zkušenosti mají kolizní opatrovníci, pracovníci OSPOD s CP.

Byla stanovena jedna hlavní výzkumná otázka (HVO) a čtyři výzkumné otázky vedlejší (VVO).

HVO:

Jaké zkušenosti mají kolizní opatrovníci, pracovníci OSPOD s Cochemskou praxí?

VVO:

1. **Jaké mají kolizní opatrovníci zkušenosti s uplatňováním Cochemské praxe v souvislosti s rodiči?**
2. **Jaké mají kolizní opatrovníci zkušenosti s uplatňováním Cochemské praxe v souvislosti s dětmi?**
3. **Jaké mají kolizní opatrovníci v rámci Cochemské praxe zkušenosti související s činností soudu a dalšími profesemi, s interdisciplinaritou?**
4. **Jaké názory mají kolizní opatrovníci na základě svých zkušeností na uplatňování Cochemské praxe?**

Výzkum se uskutečnil na dvou pracovištích OSPOD v rámci Jihomoravského kraje, a to formou kvalitativního sběru dat. Polostrukturovaných rozhovorů se zúčastnili tři komunikační partneři. Výsledky výzkumu byly analyzovány a interpretovány. Získané informace se staly východiskem pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky.

Zkušenosti kolizních opatrovníků v souvislosti s rodiči se týkaly okolností spojených s rodičovským konfliktem, rodičovskou dohodou o úpravě poměrů k dítěti pro dobu po rozvodu manželů. Z odpovědí komunikačních partnerů vyplynulo, že na rodičích záleží, jakou podobu celý proces vedený opatrovnickým soudem bude mít.

Další zkušenosti kolizních opatrovníků vycházely z přístupu k dětem. Pozornost věnovali věku dětí. S ohledem na vývojové stadium dítěte praktikuje kolizní opatrovník vhodné postupy k dosažení vzájemné informovanosti. Vše, co kolizní opatrovník vykonává, je v souladu s ochranou dítěte a s respektem k jeho právům, přáním a názorům.

V kontextu zkušeností kolizních opatrovníků s interdisciplinární spoluprací z rozhovorů vyšla najevo nespokojenost. Ta tkví v nekoordinované činnosti soudců, pracovníků opatrovnických soudů a pracovníků zařízení odborné pomoci, která práci kolizním opatrovníkům ztěžuje. V této souvislosti zaznělo i přesvědčení o nerovném postavení pracovníků soudu, zařízení odborné pomoci a OSPOD. K práci opatrovnického soudu při uplatňování CP se ze strany kolizních opatrovníků váže označení paskvil. Výkon soudní moci jednotlivých soudců není jednotný, vykazuje rozdílnosti. Z rozhovorů s komunikačními partnery rovněž vyplynulo, že zařízení spolupracující v rámci Cochemu a poskytující odbornou pomoc rodičům a dětem, nemají dostatečnou kapacitu. Jejich přetížení je znát i v komunikaci s rodiči nebo pracovníky OSPOD.

Kolizní opatrovníci srovnávali výkon kolizního opatrovnictví s využitím CP a bez využití CP. Inovaci, kterou CP do kolizního opatrovnictví přinesla, je jednak podmínka soudu na realizaci společné schůzky obou rodičů na OSPOD před prvním soudním jednáním, jednak skutečnost, že kolizní opatrovníci již neprovádí šetření v přirozeném prostředí rodiny. V konsenzu tak kolizní opatrovníci došli k závěru, že CP vede jejich činnost pouze k výkonu kolizního opatrovnictví, ve smyslu procesního kolizního opatrovnictví. Ostatní

úkoly by měly přecházet na soud. Ten ale některé, především ty, které se týkají odborné pomoci, v některých případech deleguje zpět na kolizní opatrovníky. Využívání CP s sebou také přináší větší důraz na rodičovskou odpovědnost. V první řadě jsou to rodiče, kteří nesou odpovědnost za blaho svého dítěte.

V otázce vzniku funkce samostatného kolizního opatrovníka se komunikační partneři s touto myšlenkou neztotožnili, v obavě o možné ohrožení dítěte. Názory na uplatňování CP, které kolizní opatrovníci vyjadřovali, pramenily z jejich osobní zkušenosti. Na aktuální podobu CP nahlíží kolizní opatrovníci skepticky. Podle nich již nedochází k naplňování její původní myšlenky, tak jako při zavedení CP na jejich pracovištích, se kterou se v té době identifikovali.

Cíl mé práce, jímž bylo zjistit, jaké zkušenosti mají kolizní opatrovníci, pracovníci OSPOD s CP, byl splněn.

Nakonec bych použila slova KP3: „[…] Cochem je určitě dobrá praxe, říkám, využitelná je super, kdyby se to dělalo tak, jak se to má dělat. Tak to je asi tak na závěr."

Přestože nejsou názory kolizních opatrovníků na aktuální uplatňování CP na jejich pracovištích příliš optimisticky laděné, moje sympatie CP neztratila. Můj názor na interdisciplinární spolupráci, jako na zdroj mírnění důsledků negativních prožitků dětí spojených s opatrovnickým soudním procesem, se nezměnil. Stále věřím v podstatu CP, v její pomoc dětem, které jsou pro mne tou nejohroženější cílovou skupinou sociální práce. My všichni dospělí bychom měli dětem poskytnout účinnou podporu a ochranu, ať už jsme rodiči, kolizními opatrovníky, soudci, nebo mediátory.

Seznam použité literatury a zdrojů

Barzó, T. (2021). Family Protection in Central European Countries. In T. Heinerné Barzó & B. Lenkovics (Eds.), *Family protection from a legal perspective: analysis on certain Central European countries* (pp. 315–322). Ferenc Mádl Institute of Comparative Law.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Analýza kvalitativních dat. In A. Hricová, S. Ondrášek & D. Urban (Eds.), *Metodologie v sociální práci* (pp. 133-150). Grada Publishing.

Brzobohatý, R., Cirbusová, M., & Rogalewiczová, R. (2015). *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte: metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*. Tribun EU.

Clark, T., Foster, L., & Bryman, A. (2019). *How to do your social research project or dissertation*. Oxford Publishing.

Cochem.cz. (2021). [cit. 2023-03-09]. *Dr. Jürgen Rudolph: medailon*. https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/09/Medailon.pdf

Harding, M. (2019). ´Best Interests´ as a Limited Constitutional Imperative. In M. Brinig (Ed.), *International survey of family law: 2019 edition* (pp. 139–161). Intersentia.

Hendl, J. (2017a). Přehled fází empirického výzkumu. In J. Hendl & J. Remr (Eds.), *Metody výzkumu a evaluace* (pp. 55–63). Portál.

Hendl, J. (2017b). Věda a výzkum. In J. Hendl & J. Remr (Eds.), *Metody výzkumu a evaluace* (pp. 21–30). Portál.

Hendl, J. (2017c). Přehled metod sběru dat. In J. Hendl & J. Remr (Eds.), *Metody výzkumu a evaluace*. (pp. 81-92). Portál.

Hricová, A., Ondrášek, S., & Urban. D. (2023). *Metodologie v sociální práci*. Grada Publishing.

International Society of Family Law. (2023). [cit. 2023-03-02]. *About us: what is the ISFL*. https://isfl.world/about-us/what-is-the-isfl/

Khazova, O. A., & Mezmur, B. D. (2019). Reflections on Family Law Issues in the Jurisprudence of the CRC Comittee: The Convention on the Rights of the Child @ 30. In M. Brinig (Ed.), *International survey of family law: 2019 edition* (pp. 305–327). Intersentia.

Kopp, M., & Skrabski, Á. (2020). A boldogságkeresés útjai és útvesztöi. Budapest: L´Harmattan Kiadó. In T. Heinerné Barzó & B. Lenkovics (Eds.), *Family protection from a legal perspective: analysis on certain Central European countries* (pp. 120–122). Ferenc Mádl Institute of Comparative Law.

Kornel, M. (2022). Sociálně-právní ochrana dětí. In Z. Králíčková, M. Hrušáková & L. Westphalová (Eds.), *Rodinné právo* (3. vyd.) (pp. 289–300). C. H. Beck.

Kovářová, D., Mertin, V., & Hermanová, P. (2022). *Dítě mezi otcem a matkou*. EEZY.

Králíčková, Z. (2022a). Europeizace rodinného práva. In Z. Králíčková, M. Hrušáková & L. Westphalová (Eds.), *Rodinné právo* (3. vyd.). (pp. 359–362). C. H. Beck.

Králíčková, Z. (2022b). O autorech. In Z. Králíčková, M. Hrušáková & L. Westphalová (Eds.), *Rodinné právo* (3. vyd.). (pp. V.-VI.). C. H. Beck.

Králíčková, Z. (2022c). Manželství. In Z. Králíčková, M. Hrušáková & L. Westphalová (Eds.), *Rodinné právo* (3. vyd.) (pp. 49–130). C. H. Beck.

Králíčková, Z. (2022d). O rodinném právu. In Z. Králíčková, M. Hrušáková & L. Westphalová (Eds.), *Rodinné právo* (3. vyd.) (pp. 3–30). C. H. Beck.

Králíčková, Z. (2022e). Právní osobnost, zletilost, svéprávnost, osoby blízké a další pojmy občanského zákoníku. In Z. Králíčková, M. Hrušáková & L. Westphalová (Eds.), *Rodinné právo* (3. vyd.) (pp. 31–46). C. H. Beck.

Králíčková, Z. (2022f). Rodiče a děti. In Z. Králíčková, M. Hrušáková & L. Westphalová (Eds.), *Rodinné právo* (3. vyd.) (pp. 219–256). C. H. Beck.

Křístek, A. (2019). § 2 Pojem dítě [1]. In M. Macela, D. Hovorka, A. Křístek, K. Trubačová & Z. Zárasová (Eds.), *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář* (2. vyd.) (pp. 25–47). Wolters Kluwer.

Křístek, A., & Zárasová, Z. (2019). § 17 Hromadné opatrovnictví a poručenství. In M. Macela, D. Hovorka, A. Křístek, K. Trubačová & Z. Zárasová (Eds.), *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář* (2. vyd.) (pp. 256–287). Wolters Kluwer.

Leix, A. (2021). Názory praktiků na efektivitu řešení rodičovských konfliktů – výsledky pilotního dotazníkového řešení. In L. Westphalová, R. Šínová, L. Holá, A. Leix & D. Kovářová (Eds.), *Nástroje řešení rodičovských konfliktů* (pp. 295–312). Leges.

Lenkovics, B. (2021). The protection of the family. In T. Heinerné Barzó & B. Lenkovics (Eds.), *Family protection from a legal perspective: analysis on certain Central European countries* (pp. 9–36). Ferenc Mádl Institute of Comparative Law.

Macela, M., & Křístek, A. (2019). § 1 Sociálně-právní ochrana dětí. In M. Macela, D. Hovorka, A. Křístek, K. Trubačová & Z. Zárasová (Eds.), *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář* (2. vyd.) (pp. 1–24). Wolters Kluwer.

MS ČR. (2017). [cit. 2023-09-02]. *Přehled soudů*. Justice.cz. https://justice.cz/soudy

Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Grada Publishing.

Mišovič, J. (2019). *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. SLON.

MPSV ČR. (2014). [cit. 2023-03-09]. *Porozvodové konflikty*. https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Porozvodove_konflikty.pdf/4acb1448-f659-5945-0419-4598e9cd12f1

MPSV ČR. (2017). [cit. 2023-03-09]. *Spojená 5. a 6. periodická zpráva o plnění závazků plynoucích z Úmluvy o právech dítěte.* https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/5.%2B6.+Spojen%C3%A1+5.+a+6.+periodick%C3%A1+zpr%C3%A1va+o+pln%C4%9Bn%C3%AD+z%C3%A1vazk%C5%AF+plynouc%C3%ADch+z+%C3%9Amluvy+o+pr%C3%A1vech+d%C3%ADt%C4%9Bte.pdf/81b0cc09-a195-55ec-c97a-33525a2e07de

MPSV ČR. (2022). [cit. 2023-03-09]. *Kolizní opatrovnictví – základní rámec.* https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Kolizn%C3%AD_opatrovnictv%C3%AD_z%C3%A1konn%C3%BD_r%C3%A1mec.pdf/0d1a977a-0fe5-2f0d-e18b-6f31666e0513

Nováková, M. (2019). *Komplexní péče o rodinu a děti v (po) rozvodové situaci: Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu.* Akademický ústav Karviná.

Nováková, M. (2020). [cit. 2023-06-05]. *Multidisciplinární specialista: Nové pojetí profese kolizního opatrovníka.* Cochem.cz. https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/10/metodika_samko_q.pdf

Nováková, M., Poláková, P., & Churavá, P. (2021). [cit. 2023-06-05]. *Manuál etablování interdisciplinární spolupráce.* Cochem.cz. https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/09/MANUAL-final-cochem-bez-orez.pdf

Novotná, H. (2019). Výzkumný soubor a jeho výběr. In A. Hricová, S. Ondrášek & D. Urban (Eds.), *Metodologie v sociální práci* (p. 83). Grada Publishing.

Pastuchová, M. (2019). [cit. 2023-03-09]. Dítě ve světe rozvodu a po něm: Rodina má být bezpečným přístavem. *Kolibřík*, (2), (pp.2–5.) https://naserovnovaha.cz/ke-stazeni/bulletin-kolibrik-ke-stazeni/

Polišenská, P., Feberová, R., & Stuchlík, Z. (2019). *Rodinné právo – právní postavení dítěte: výklad k právnímu postavení dítěte a výběr z důležitých soudních rozhodnutí v této oblasti.* Wolters Kluwer.

Sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

Šínová, R. (2022). Procesní aspekty rodinného práva. In Z. Králíčková, M. Hrušáková & L. Westphalová (Eds.), *Rodinné právo* (3. vyd.) (pp. 335–352). C. H. Beck.

Westphalová, L., & Šínová, R. (2021). Propojení profesí. In L. Westphalová, R. Šínová, L. Holá, A. Leix & D. Kovářová (Eds.), *Nástroje řešení rodičovských konfliktů* (pp. 267–294). Leges.

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Seznam použitých zkratek

CP	Cochemská praxe
ČR	Česká republika
HVO	hlavní výzkumná otázka
MS	Ministerstvo spravedlnosti
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OSPOD	orgány sociálně-právní ochrany dětí
ORP	obec s rozšířenou pravomocí
OZ	zákon č. 89/2012., občanský zákoník
o.s.ř.	zákon č. 240/1993 Sb., občanský soudní řád
SAMKO	samostatný kolizní opatrovník
SPOD	sociálně-právní ochrana dětí
VVO	vedlejší výzkumná otázka
z. ř. s.	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Příloha

Informovaný souhlas

Téma výzkumu: Cochemská praxe v sociálně-právní ochraně dětí

Cíl výzkumu: zjistit, jaké mají kolizní opatrovníci – pracovníci OSPOD – v rámci opatrovnických řízení zkušenosti s uplatňováním Cochemské praxe ve věcech úpravy péče o nezletilé na území Jihomoravského kraje

Výzkumník: Sandra Neumanová, DiS., studentka Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie, obor Sociální práce. E: sandra.neumanova01@upol.cz, M: +420 737 501 042

Svým podpisem:

- beru na vědomí, že moje účast ve výzkumu je zcela dobrovolná,
- beru na vědomí, že svůj souhlas mohu kdykoliv v průběhu či po skončení výzkumu odvolat na e-mailové adrese výzkumníka,
- beru na vědomí, že po podpisu tohoto informovaného souhlasu jak výzkumníkem, tak mnou obdržím jeden ze dvou stejnopisů,
- potvrzuji, že jsem byl/a seznámen/a s předpokládanou délkou trvání rozhovoru, cca 45 minut,
- potvrzuji a souhlasím, že výzkum formou rozhovoru bude výzkumníkem proveden za použití audionahrávky,
- beru na vědomí, že během rozhovoru mohu odmítnout odpovědět na jakoukoliv otázku,
- beru na vědomí, že získaná data budou použita pouze pro účely výzkumu, který je součástí bakalářské práce výzkumníka,

- potvrzuji a souhlasím, že výtahy z rozhovoru mohou být zakomponovány v analýze dat a interpretaci výsledků v bakalářské práci výzkumníka, při zachování anonymity jak komunikačního partnera, tak i jeho zaměstnavatele,
- beru na vědomí, že moje jméno, případně další identifikační údaje budou pro potřeby interpretace výsledků v bakalářské práci výzkumníka anonymizovány, tedy nahrazeny výhradně označením „KP“ (komunikační partner) a číslicí,
- beru na vědomí, že přepis rozhovoru, včetně audionahrávky, budou uloženy v osobním archivu výzkumníka po dobu nezbytně nutnou, do obhajoby bakalářské práce výzkumníka,
- beru na vědomí, že moje jméno, případně další identifikační údaje mé osoby nebudou výzkumníkem nikde zveřejněny,
- potvrzuji, že jsem před podpisem tohoto informovaného souhlasu měl/a dostatek času zvážit svoji účast na výzkumu.

Jméno účastníka: ……

Podpis účastníka: ……..

Jméno výzkumníka: Sandra Neumanová, DiS.

Podpis výzkumníka: ……

Místo a datum:

...……